

Hrvatske postrojbe u Desetoj sočanskoj bitci 1917. godine

NIKOLA TOMINAC

Dugo Selo, Hrvatska

nikola.tominac@gmail.com

Na temelju raspoložive literature i izvorne arhivske građe iz fundusa Austrijskoga državnog arhiva autor obrađuje 10. sočansku bitku, i to borbe na Banjskoj planoti, prvenstveno za greben od samostana Svete Gore do kote 383 kod sela Plave, gdje su se brutalno sukobile talijanske i austrougarske snage. Tu su znatno sudjelovale postrojbe s današnjega područja Hrvatske, Slovenije te Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: Hrvatska; vojna povijest; Prvi svjetski rat; Jugozapadno bojište; deseta sočanska bitka; general Ludwig von Fabini

Uvod

U Republici Hrvatskoj ne postoji opsežnija dokumentacija o ovoj bitki, pa je najviše korištena strana vojna literatura, kao i raspoloživa arhivska vojna dokumentacija k.u.k.¹ 79. pješačke pukovnije *Grof Jelačić* iz Otočca, u narodu

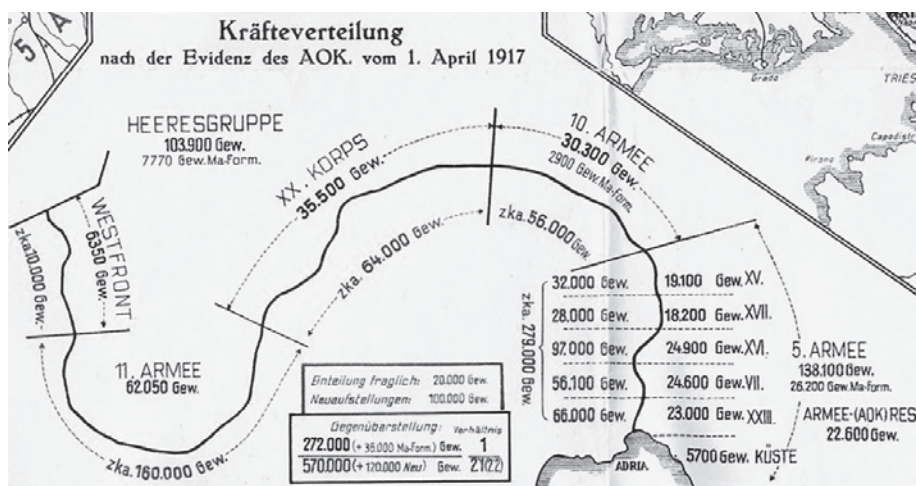
¹ Najčešće korištene vojne kratice u tekstu: k.u.k. – Zajednička vojska (njem. *Kaiserliches-konigliches Heer*); AOK – Austrougarsko vrhovno zapovjedništvo (njem. *Armeeoberkommando*); PP – pješačka pukovnija (njem. *Infanterieregiment* – IR); FJB – lovački bataljun (njem. *Feldjagerbataillon*); PBrig – pješačka brigada (njem. *Infanteriebrigade*); ArtBrig – artiljerijska brigada (njem. *Feldartilleriebrigade* – FABrig); PD – pješačka divizija (njem. *Infanteriedivision* – ID); LwPD – *Landwehr* pješačka divizija (Austrijska zemaljska obrana); HonPD – *Honvéd* pješačka divizija (Ugarska zemaljska obrana); StrD – streljačka divizija (njem. *Schutzendivision* – SchD); LstPD – *Landsturm* pješačka divizija (pučki ustanak, njem. *Landsturminfanteriedivision*). Kratice se analogno odnose na ostale razine postrojbi: pukovnija (P), brigada (Brig). Da bi čitateljima bili razumljiviji vojni činovi navedeni u tekstu, donosimo usporedne nazive važnijih časnčkih činova i njihove kratice u austrougarskoj i današnjoj hrvatskoj vojsci s osnovnim objašnjenjima: *Hauptmann* (Hptm) – kapetan, satnik; *Major* (Mjr) – bojnik, major; *Oberstleutnant* (Obstl) – pukovnik (raniji nazivi: dopukovnik, potpukovnik); *Oberst* (Obst) – pukovnik, sadašnji hrvatski naziv: brigadir. Generalski činovi: *Generalmajor* (GM) – prvi generalski čin u rangu hrvatskoga brigadnoga generala; *Feldmarschallleutnant* (FML) – podmaršal ili hrv. general-bojnik. Sljede generali s „tri zvjezdice” ovisno o rodu ili službi: *Feldzeugmeister* (FZM) – general topništva odnosno tehničke struke; *General der Kavallerie* (GdK) – general konjaništva; *General der Infanterie* (GdI) – general pješaštva. Najviši

poznatih „Jelačićevaca”. U međuvremenu je objavljena knjiga koja obrađuje vrlo važan i dosad malo poznat rukopis Gustava pl. Hubke „Geschichte des k.u.k.² Infanterieregiments Graf von Lacy Nr. 22” iz 1938., pohranjen u Ratnom arhivu u Beču, a obrađen velikim dijelom u knjizi Tade Oršolića *Dalmatinska pješačka pukovnija „Grof Lacy” br. 22 u Prvom svjetskom ratu*. Tijekom istraživanja posebno je bio važan u nas nepoznat stručni članak zapovjednika k.u.k. XVII. korpusa generala pješaštva Ludwiga pl. Fabinija „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza in der 10. Isonzoschlacht vom 12. bis 30. Mai 1917”, objavljen 1933. u vojnom časopisu *Militärwissenschaftliche Mitteilungen*.

Iako ratna situacija na početku 1917. nije bila povoljna za sile Antante zbog neuspješnoga razvoja proljetne ofenzive na Zapadnom bojištu u Francuskoj, revolucionarnih događaja u Rusiji i složenoga stanja u talijanskoj vojsci, talijansko vrhovno zapovjedništvo ipak je početkom svibnja odlučilo riješiti rat protiv Austro-Ugarske novom ofenzivom. Iskoristilo je znatno povećanje broja postrojbi tijekom 1917. i okupilo veću masu vojnika i opreme na Sočanskom bojištu u odnosu na protekle bitke. S druge strane, strateška situacija talijanske vojske bila je od svibnja 1916. mnogo nepovoljnija nego prije. Naime, mnogi dotadašnji pokušaji da se osvoji strateški bedem visoravni Arsiero i Asiago u Južnom Tirolu, koji je trebao pružati pouzdanu sigurnost u stražnjem dijelu Jugozapadnoga bojišta, bili su neuspješni. Zbog toga je vrhovno zapovjedništvo moralo trajno rasporediti velike vojne efektivne prema Južnom Tirolu i time smanjiti veću operativnost na rijeci Soči.

generalski činovi u austrougarskoj vojsci bili su *Generaloberst* (GO) – general-pukovnik i (*General*) *Feldmarschall* ((G)FM) – feldmaršal (maršal).

² Na temelju Austro-ugarske nagodbe iz 1867. ustrojen je za ugarski dio Monarhije *Honvéd*, a za austrijski dio ostao je prijašnji naziv *Landwehr*. Unutar *Honvéda* ustrojeno je *Kraljevsko ugarsko-hrvatsko domobranstvo*, podređeno ugarskom Ministarstvu zemaljske obrane, ali s hrvatskim kao zapovjednim jezikom, hrvatskim simbolima na zastavama i posebnom prisegom. Domobranstvo u Dalmaciji i Istri bilo je ustrojeno po austrijskom modelu (*Landwehr*). Važno je napomenuti da se u okviru velike reorganizacije kopnenih oružanih snaga tijekom 1917. za dalmatinske pukovnije austrijskoga *Landwehra* – 23. iz Zadra i 37. iz Gruža (Dubrovnik) – uvodi naziv „streljačke pukovnije” (*Schützen-Regiment*), pa se za ratne događaje u 1917. i 1918. koristi taj naziv. – Pučki (narodni) ili zemaljski ustanak (*Landsturm*) trebao se aktivirati samo u slučaju rata, tj. opće mobilizacije, i bio je pričuvna snaga koja se sastojala od muškaraca u dobi od 34 do 55 godina. Bio je podijeljen na austrijski carski (*Kaiserlich*) *Landsturm* i mađarski kraljevski (*Königlich*) *Népfelkelés*.

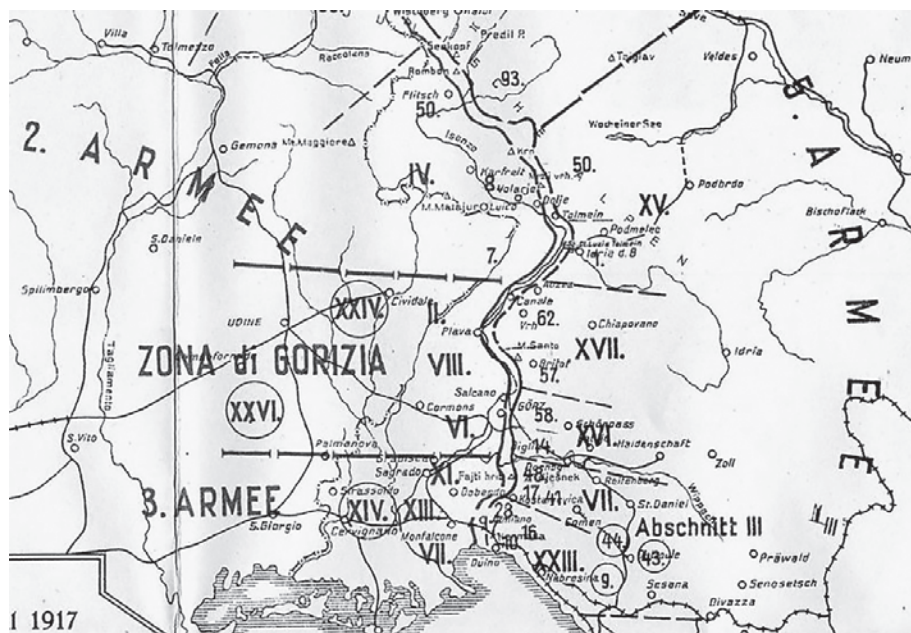
Slika 1. Obostrani razmještaj snaga na Jugozapadnom bojištu početkom travnja 1917. s brojčanim stanjem snaga na bojištu. Prikazano područje od rijeke Soče na istoku pa preko Alpa i Južnoga Tirola do švicarske granice (izvor: ÖULK VI, Prilog 4, izvadak).

Pripreme zaraćenih snaga za 10. sočansku bitku

Talijanske snage

Deseta sočanska bitka, koja je trajala tri tjedna, odvijala se u znatno većim razmjerima od devet prethodnih bitaka, koje su bile prvenstveno vezane za južno područje na visoravni Doberdob i Kras, uglavnom između rijeke Vipave i mora. Talijani su se nadali da bi svojim napadom na rijeku Soču mogli konačno odlučiti rat i nakon izvjesnoga oklijevanja krenuli u realizaciju toga velikog i vrlo složenog plana. Šest je mjeseci talijansko vrhovno zapovjedništvo do krajnjih granica naprezalo sve državne resurse da bi osiguralo dovoljne resurse za bitku. Na kraju je moglo rasporediti oko 280.000 boraca na prvu liniju. Te su snage ustrojene u 59 divizija sa 110 pješačkih brigada, 21 pukovniju bersaljera, 4 samostalne bojne bersaljera, 88 bataljuna alpina i nekoliko bataljuna Financijske straže. Ukupna snaga bila je oko 850 bataljuna, 3000 lakih i 2100 teških topova te 8200 strojnica. Tu su bile i teške baterije koje su posudile Velika Britanija i Francuska te 1500 rovovskih minobacača velikoga kalibra.³ Oko polovice tih snaga trebalo je sudjelovati u odlučujućoj bitki, koja se ovoga puta nije vodila samo između mora i grada Gorice (njem. Görz) nego i prema sjeveru sve do sela Kanal (tal. Canale) na fronti dugoj oko 50 km.

³ TOMAC, *Prvi svjetski rat 1914-1918*, 475.

Slika 2. Obostrani razmještaj strategijskih snaga na rijeci Soči početkom travnja 1917. U ovom dijelu detaljnije su istražene operacije k.u.k. 5. armije generala Borojevića, a s talijanske Gorička vojska generala Capella i 3. armija vojvode od Aoste (izvor: ÖULK VI, Prilog 4, izvadak).

Za glavnu ofenzivu na Soči bila je zadužena 3. armija pod zapovjedništvom vojvode od Aoste,⁴ koja je bila razmještena od Jadranskoga mora do rijeke Vipave, te Gorička vojska (Zona di Gorizia) pod zapovjedništvom generala Luigija Capella,⁵ koja je držala zonu odgovornosti od rijeke Vipave na jugu do sela Ajba na sjeveru.

⁴ General Emanuele Filiberto Duca d'Aosta. Ubrzo nakon što je Italija objavila rat Austro-Ugarskoj imenovan je 26. svibnja 1915. zapovjednikom talijanske 3. armije, koja je zajedno s 2. armijom trebala podnijeti najveći teret talijanskih ofenzivnih napora. Cilj je bio prijeći Soču i napredovati prema Trstu (3. armija) i Ljubljani (2. armija) da bi se omogućila strateška suradnja s ruskom i srpskom vojskom. Duca d'Aosta dao je velik doprinos talijanskom uspjehu tijekom 6. bitke na Soči (4. – 15. kolovoza 1916.), u kojoj je zauzeta Gorica. Međutim, u kasnijim ofenzivama Talijani nisu uspjeli ostvariti novi proboj. Nakon proboja njemačkih i austrougarskih trupa tijekom 12. bitke kod Kobarida, talijanske snage odbačene su na rijeku Piave.

⁵ General Luigi Attilio Capello (Intra, 14. travnja 1859. – Rim, 25. lipnja 1941.) zapovijedao je tijekom Prvoga svjetskog rata V., VI. i XXII. korpusom, Goričkom vojskom te 2. i 5. armijom na Talijanskom bojištu. U kolovozu 1916. u 6. bitki na Soči sa VI. korpusom uspijeva zauzeti Goricu. U ožujku 1917. imenovan je zapovjednikom novoustrojene Goričke vojske, koja sudjeluje u 10. bitki na Soči. Početkom lipnja 1917., ukidanjem Goričke vojske, imenovan je zapovjednikom 2. armije.

Prema zapovijedi talijanskoga načelnika glavnoga stožera generala Luigija Cadorne od 19. travnja, operacije na rijeci Soči trebale su se odvijati u tri faze:

- I. Najprije se duž cijele bojišnice pokreće jaka artiljerijska priprema u trajanju 3-4 dana.
- II. Zatim bi Gorička vojska izvela iznenadni napad u svojoj zoni odgovornosti od Kanala do Gorice i zauzela greben koji se proteže po vrhovima istaknutih kota Sv. Marko (k. 227) – Sv. Gabrijel (slov. Škabrijel, k. 645) – Sv. Gora (k. 682) – Vodice – Kuk (k. 611) – „krvava” kota 383⁶ istočno od Plava na sjeveru.
- III. Nakon toga, kao i u dotadašnjih devet bitaka na Soči, trebala je krenuti na južnom krilu 3. armija sa 16 divizija (186 bataljuna) na prostoru između rijeke Vipave i mora – uglavnom na Krasu – i osvojiti vrlo važne uzvisine Trstelj (k. 643) i Grmadu (njem. Hermada, k. 323) te time otvoriti put prema Trstu.⁷

Za uvod je potrebno napomenuti da su se na grebenu od kote 383 na sjeveru pa do Sv. Gore (Mt. Santo) na jugu vodile najteže i najkrvavije borbe tijekom ove bitke. To se najbolje može vidjeti iz podatka da su Talijani napadali Sv. Goru i Vodice čak 18 puta, a 13 puta kotu 383!⁸

Gorička vojska sastojala se od 12 pješačkih divizija ili 146 bataljuna i imala je impozantnu artiljerijsku silu od 988 topova i 402 minobacača. Nasuprot austrougarskom XVII. korpusu razmješteni su talijanski VIII., VI. i II. korpus. Artiljerija Goričke vojske bila je raspoređena na dominantnom području na Koradi (k. 812) na sjeveru pa do Mt. Sabotina (k. 609) na jugu sa zadatkom da snažnom vatrom „pokrije” austrougarske položaje na crti obrane Kuk – Sv. Gora – Sv. Gabrijel, s posebnom zadaćom uništenja utvrđenih položaja.⁹

Zapovjednik Goričke vojske general Capello vjerovao je da će sa svoja tri korpusa (VIII., VI. i II.) i vrlo snažnim pričuvama (XXIV. korpus i brojne ostale samostalne postrojbe) moći osvojiti sjeverne i istočne bastione Goričkoga bazena. Prva zadaća VIII. korpusa (7., 24. i 48. PD) bila je usmjerena na zauzimanje uzvisina istočno od Gorice: Sv. Marko – Panovečka šuma (njem. Panowitz Wald) – rijeka Vipava, i proboj u istočno područje doline Vipave. Za proboj prema Sv. Gabrijelu i Sv. Gori planiran je VI. korpus sastava 8. i 10. PD. Naime, spoj uzvisina Sv. Gora (k. 682), Vodice (k. 652) i Kuk (k. 611) čini neprekinuti lanac koji je zbog dobre međusobne povezanosti bilo vrlo teško napadati. Taj se lanac na sjeveru postupno spušta prema selu Plave i rijeci Soči, gdje je moguće s njega krenuti prema jugu. Zbog toga je talijanski II. korpus (3., 47. i 60. PD) trebao krenuti s mostobrana kod Plava i kroz Zagoru se probiti prema kotama Kuk (611) i Vodice (652) te pozadinskoj koti Kobilek

⁶ Danas je poznata pod nazivom Prečnica (vojna karta JNA 1 : 50.000). Zbog iznimnih gubitaka obiju strana u austrijskoj vojnoj literaturi često se koristi naziv „krvava” kota.

⁷ *Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914-1918* (dalje: ÖULK), sv. VI, 134, 135.

⁸ FABINI, „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza”, 356.

⁹ *Isto*, 338.

(627) i spojiti se sa snagama VI. korpusa, koje su istovremeno nastupale prema Sv. Gori, te dalje nastaviti prema istoku ovisno o razvoju operativne situacije.¹⁰

Takav slijed događaja trebao je zavarati austrougarske snage i navesti ih da njihove pričuve skrenu u pogrešnom smjeru. Da bi se olakšalo snažno artiljerijsko djelovanje, nekoliko teških, ali lako pokretnih baterija grupirano je u posebne skupine kako bi se po potrebi mogle brzo prebacivati između pojedinih sektora. U prvoj fazi bitke Gorička vojska imala bi 53 baterije, a 3. armija imala bi ih 18. U drugoj fazi skupine iz 3. armije brzo bi se prebacile na područje Gorice, gdje bi se pridružile borbama Goričke vojske. U trećoj, odlučujućoj fazi sve bi se te snage stavile pod nadležnost 3. armije, zajedno sa skupinama iz Goričke vojske, tako da bi 3. armija imala na operativnom raspolaganju 47 vrlo teških, 733 teška i 470 lakih topova, kao i 584 rovovska minobacača. Taj je manevar bio nadahnuo zamišljen, ali vrlo težak i složen za provedbu; ostavljao je malo prostora za improvizacije tijekom provođenja operacija i zbog toga je naišao na kritike zapovjednika dviju glavnih talijanskih grupacija.¹¹

Austrougarske snage s posebnim naglaskom na XVII. korpus

Treba napomenuti da su u 6. sočanskoj bitci u kolovozu 1916. Talijani uspjeli osvojiti hrbat Podgora i grad Goricu, a južni obrambeni položaji austrougarske vojske s visoravni Doberdob pomaknuti su prema istoku na kotu 432 Fajti hrib. Na sjevernom dijelu bojišta uzvisine Sv. Gabrijel i Sv. Gora time su postale prvi borbeni položaj i važne za obranu čitavoga bojišta. Sljedeće tri jesenske bitke iz 1916. godine donijele su Talijanima malo osvojenog prostora, i to samo na visoravni Kras južno od Gorice. Nova, gotovo šestomjesečna pauza u operacijama donijela je teško narušenoj 5. armiji pod zapovjedništvom Svetozara pl. Borojevića¹² dugo očekivani odmor i vrijeme za popunu, reorganizaciju i jačanje snaga. Uoči bitke raspolagala je s oko 160.000 vojnika raspoređenih u 215 bataljuna sa 151.900 pušaka, 336 baterija artiljerije (196 lakih, 115 teških i 25 vrlo teških), 12 zrakoplovnih skupina, 1670 konja, 714 mi-

¹⁰ ÖULK VI, 139, 140.

¹¹ ÖULK VI, 135.

¹² Svetozar Borojević od Bojne (Umetić kod Hrvatske Kostajnice, 13. prosinca 1856. – Klagenfurt, 23. svibnja 1920.). U Prvom svjetskom ratu istaknuo se nizom uspjeha u obrambenom ratovanju, ponajprije na Karpatima tijekom zime 1914./1915., a poslije na Soči. Sa VI. korpusom kreće u Prvi svjetski rat na Istočno bojište u Galiciju, a onda ujesen iste godine preuzima zapovjedništvo 3. armije, koja je u prethodnim bitkama bila teško načeta. Uspio je ustaliti bojište, odbio je Ruse kod Limanowe i oslobodio tvrđavu Przemyśl nakon prve opsade 10. listopada 1914. U zimu i proljeće 1915. na Karpatima je spriječio prodor ruske vojske u Mađarsku. Ulaskom Italije u rat Borojević je 27. svibnja 1915. imenovan zapovjednikom 5. armije (od svibnja 1917. Sočanske armije), a od kolovoza 1917. zapovjednikom Grupe armija Borojević. Zbog velikih vojničkih zasluga dobio je čin feldmaršala. Nositelj je najviših austro-ugarskih i njemačkih odlikovanja, uz ostalo i Zapovjednoga križa Vojničkoga reda Marije Terezije (*Kommandeur des Militär Maria Theresien Ordens*).

nobacača i 1765 strojnica (mitraljeza). Sastojala se od XXIII., VII., XVI., XVII. i XV. korpusa.¹³

Za ovaj rad važna su djelovanja k.u.k. XVII. korpusa i talijanske Goričke vojske u borbama na visoravni Banjška planota (Banjšica, njem. Bainsizza Heiligengeist) i dio zone odgovornosti k.u.k. XVI. korpusa oko Sv. Gabrijela i uzvisina južno od njega, u kojem su bile pojedine postrojbe sa sadašnjega ozemlja Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine, a koje će biti posebno naznačene u nastavku teksta.

Stanje operativnoga prostora za Banjšicu najbolje ocjenjuje u svojem izvještaju general Anton Pitreich, jedan od najbližih suradnika generala Borojevića i istaknuti povjesničar Prvoga svjetskog rata:

„Plato Banjšica, a posebno okolne visoravni, uglavnom je golo, neplodno kamenito tlo. Samo su mjestimice postojali tanki slojevi tla. Padine su bile gole ili tek slabo prekrivene šikarom. Surove granitne visoravni Lom, Kal, Banjšica i Trnovo (Ternova) bile su bez vode i vrlo teško prohodne; strmo su se uzdizale u visine i do 1000 metara. Bile su više-manje kamene pustinje, koje su braniteljima donijele veoma teške patnje i neimaštinu.

Zbog velike udaljenosti od željezničkih postaja opskrba snaga na ovim negostoljubivim uzvisinama bila je sama po sebi velik problem. Bilo je teško ne samo pravodobno dopremiti vojnu opremu nego i rasporediti pričuve u trenucima opasnosti. Budući da smo se pouzdali u barijeru sočanske klisure, koja se nalazi ispred najvećega dijela bojišnice – koja ionako nije bila na izravnoj liniji napredovanja prema Trstu ili Ljubljani poput Krasa i Vipavske doline – dosad su nam jedini naponi bili da ovo područje pripremimo za veliku bitku – nedovoljna improvizacija vlastitih položaja. Stoga smo bili vrlo daleko od toga da imamo ‘položaj’ u modernom smislu. Oduvijek je nedostajalo sredstava, a posebice radne snage za uređenje položaja.”¹⁴

Iz ovoga možemo vidjeti beskrajne poteškoće s kojima su se susretale postrojbe i njihovi zapovjednici na tom dijelu bojišta.

Austrougarski XVII. korpus – sektor (*Abschnitt*) II.a (zapovjednik podmaršal Ludwig Fabini) sastojao se na početku borbi od dvije divizije:

- 57. PD, zapovjednik general-bojnik (GM) pl. Hrozny, sastava:
 - 5. PBrig, zapovjednik pukovnik (*Oberst*) pl. Arbori. U sastavu te brigade je III. bataljun zagrebačke 25. LstPP na Sv. Gori sjeverno od Gorice i slovenska 87. PP iz Celja;
 - 18. PBrig, kojom je zapovijedao Hrvat, pukovnik Vladimir Laxa.¹⁵

¹³ ÖULK VI, Prilog 6; TOMAC, *Prvi svjetski rat 1914-1918*, 475, 476.

¹⁴ ÖULK VI, 174.

¹⁵ Vladimir Laxa, general-pukovnik (Sisak, 21. siječnja 1870. – Zagreb, 23. lipnja 1945.). Na početku Prvoga svjetskog rata bio je sudionik diplomatskoga nastojanja da se Bugarsku privuče na stranu Centralnih sila. Kao opunomoćeni vojni izaslanik u operativnom stožeru bugarske vojske sudjelovao je u početnim borbama na bugarsko-srpskoj granici. Tu dužnost

Poslije će im se pridružiti 24. LstBrBrig.

- 62. PD, zapovjednik GM Guido Novak pl. Arienti, sastava:
 - 205. LstPBrig, zapovjednik pukovnik (*Oberst*) pl. Lewandovski;
 - 121. PBrig, zapovjednik pukovnik (*Oberst*) Kouff. U sastavu te brigade bila je dalmatinska 22. PP s tri bataljuna u širem području kod Zagore.

Korpus je ukupno imao 18.100 pješaka, 110 konja, 136 lakih, 40 srednjih i 4 teška topa te 193 mitraljeza. Obranu XVII. korpusa na potezu od kapelice Sv. Katarine (k. 302), kod sela Solkan (tal. Salcano) kod Gorice na jugu pa do sela Avče (tal. Auzza) na sjeveru držale su navedene dvije divizije.

Treba napomenuti da su za obranu toga prostora bile važne i snage sjevernoga krila susjednoga XVI. korpusa, a posebno njegove 58. PD generala Erwina Zeidlera, u kojoj su znatno zastupljene hrvatske postrojbe. Ta divizija sastojala se od 4. i 5. BrBrig. U 5. BrBrig bile su karlovačka 96. PP, dalmatinske 23. (Zadar) i 37. (Gruž-Dubrovnik) streljačka pukovnija (njem. *Schützen-regiment*). Lička 79. PP bila je u sastavu 48. PD u armijskoj pričuvu na Krasu, gdje je bio i III. bataljun tuzlanske bh 3. PP u sastavu XXIII. korpusa. Pojedini Hrvati obnašali su visoke vojne dužnosti: zapovjednik 5. armije je general Svetozar Borojević, zapovjednik 1. LstPBrig / 14. PD general Teodor Soretić, 18. PBrig pukovnik Vladimir Laxa, a obalnoga područja Rijeke (*Abschnitt V – Küstenrayon Fiume*) podmaršal Nikola Ištvanović.¹⁶

U zoni odgovornosti k.u.k. 62. PD bila je posebno kritična linija kod Plava, gdje su Talijani u prvoj polovini lipnja 1915. uspjeli osvojiti i zadržati dio prostora s istočne obale rijeke Soče kao osnovicu za daljnji proboj prema grebenu kota 383 – Kuk (k. 611) – Vodice (k. 552). Tu su u više navrata provaljivali u obrambene rovove kod sela Globno, Paljevo i Zagora, ali obrambene snage uvijek su ih uspijevale odbaciti. Dominantni dio toga položaja, koji je bio najizloženiji neprijateljskoj vatri, tzv. krvava kota 383 kod Plava, ostao je neosvojitiv. Također se često napadalo Zagoru s mostobranom i cestovnom blokadom – nekadašnjom vezom s vrlo važnim Mt. Sabotinom (k. 609) u zaleđu. Zbog toga je bilo nekoliko austrougarskih pokušaja da se Talijani odbace s položaja mostobrana kod Plava i Zagore, ali su uvijek završavali neuspješno i s velikim gubicima, osobito zbog djelovanja bočne artiljerijske vatre s planine Korada (k. 812) i grebena Mt. Sabotin. Prijašnji korpusni zapovjednik general Karl

obnašao je do 1. svibnja 1916. Nakon toga imenovan je zapovjednikom 18. pješačke brigade iz Praga, kojom je zapovijedao na Talijanskom ratištu. Posebice se istaknuo zapovijedajući brigadom u 10. (svibanj – lipanj 1917.), a posebno u 11. bitki na Soči (17. kolovoza – 15. rujna 1917.), i to u obrani Sv. Gabrijela, za što je zbog „junaštva, ogromne hrabrosti, uporne i uspješne obrane položaja” odlikovan Viteškim križem Reda Marije Terezije. U čin general-majora (GM) promaknut je 20. studenog 1917. Krajem 1917. imenovan je zapovjednikom 113. pješačke brigade, koja je u sastavu 57. pješačke divizije činila operativnu pričuvu Sočanske armije. Za zamjenika zapovjednika 57. pješačke divizije imenovan na početku 1918. U listopadu 1918. imenovan je predsjednikom Povjerenstva za uspostavu primirja na Balkanskom ratištu.

¹⁶ ÖULK VI, Prilog 6.

Kritek¹⁷ ujesen 1916. zatražio je od armijskoga zapovjedništva da se glavna linija obrane premjesti na tadašnju drugu liniju obrane, odnosno na glavni greben preko kote 652 (južno od Vodica) – Kuk (k. 611) – kota 363 – selo Britof. Međutim, divizijski zapovjednik GM Guido Novak pl. Arienti¹⁸ zagovarao je održavanje postojeće crte. Njezina prednost bila je u tome što je Talijane držala na malom operativnom prostoru i time je spriječeno njihovo širenje uz istočnu obalu Soče. Zapovjedništvo armije odlučilo je podržati Novaka pl. Arientija, koji u predstojećoj 10. sočanskoj bitci ipak nije uspio zadržati ni položaj kod Plava ni glavni položaj Kuk iza njega. Sve se to dogodilo zbog zanemarivanja pravovremene izgradnje zaklona otpornih na razorno talijansko artiljerijsko djelovanje, čime su borbene postrojbe ostale slabo zaštićene. Velika kaverna za dvije satnije na grebenu Kuk-jug (k. 611) bila je odličan pričuvni smještaj, ali, kako se naknadno pokazalo, bez presudne važnosti za vođenje iduće bitke.

Bojni rov od Zagore do sedla kote 503 prema Sv. Gori, kao poveznica s položajem na grebenu, također je bio tehnički neispravan i slabo uređen. Od 12 bataljuna na oko 18 km divizijske crte obrane na odsjeku Plava koju je pokrivala 121. PBrig iz 62. PD nalazio se po jedan bataljun s po 700 pušaka po kilometru u borbenim rovovima usječenim u kamenjaru s brojnim kavernama otpornim na artiljerijsko djelovanje. U dijelu koji je pokrivala 205. LstPBrig prema sjeveru obrambeni položaji bili su gotovo u humusnom tlu. Tu su bila razmještena samo četiri *Landsturm* bataljuna s oko 350 pušaka po kilometru.

Na odsjeku koji je držala 57. PD prema jugu (Sv. Gora i Sv. Gabrijel), širokom samo 5 km, borbeni rovovi bili su u cijelosti u kamenu. U oba reda bile su brojne ojačane kaverne, gotovo po jedna za svaki vod. Sjajna tehnička izvedba

¹⁷ General Karl Kritek rođen je 28. listopada 1854. u Splitu. Pohađao je Terezijansku vojnu akademiju u Beču. Kad je počeo Prvi svjetski rat, zapovijedao je 26. *Landwehr* pješačkom divizijom tijekom Galicijske bitke, a nakon nje sudjeluje u borbama na Istočnom bojištu i Karpatima. Ubrzo nakon toga, u listopadu, promaknut je u generala pješaštva i postaje zapovjednik XVII. korpusa, s kojim je prebačen na Talijansko bojište početkom 1916. i u početku sudjeluje u Trentinskoj ofenzivi. Imao je različite rezultate kao zapovjednik korpusa. General Borojević još ga je na Karpatima ocijenio nepodobnim za višu razinu zapovijedanja, ali je promijenio mišljenje nakon što su se zajedno borili na Talijanskom bojištu. Početkom 1917. vratio se na Istočno bojište na mjesto zapovjednika X. korpusa, a pola godine poslije postaje zapovjednik 3. armije. Umro je u Beču 3. rujna 1928.

¹⁸ General Guido Novak pl. Arienti rođen je u Milanu 21. siječnja 1859. Valja istaknuti da je na početku vojne karijere tijekom 1882. godine s 80. PP sudjelovao u gušenju pobune u južnoj Dalmaciji. U listopadu 1913. promaknut je u čin general-bojnika (GM). Početkom Prvoga svjetskog rata u sastavu XVI. korpusa iz 6. armije s 1. BrBrig sudjeluje u početnim operacijama u zapadnoj Srbiji, gdje je ranjen. Nakon oporavka 25. siječnja 1915. ponovno je preuzeo zapovjedništvo nad svojom brigadom, koja je nakon toga poslana na Talijansko bojište u svibnju 1915. i u sastavu 18. pješačke divizije bila je odgovorna za držanje vitalno važne kote 383 na istočnoj obali Soče. Za uspješnu obranu kote 383 dobio je visoko vojno odličje Reda Marije Terezije. Drugi je put ranjen u kolovozu 1915., a u studenom iste godine preuzeo je zapovjedništvo nad 50. pješačkom divizijom, zatim zapovjedništvo nad 62. pješačkom divizijom i povremeno zapovjedništvo nad XVII. korpusom.

i organizacija obrane ostvarena je zahvaljujući utjecaju zapovjednika 18. PBrig pukovnika Laxe. To se posebno uspješno pokazalo u sljedećim bitkama.

Na dijelu obrambene crte 5. PBrig kod samostana Sv. Gora jedini pristup bio je preko izrazito teške strme padine iz smjera rijeke Soče. Na kilometar bojišta bile su dvije bojne s oko 1400 pušaka. U divizijskom odsjeku bilo je 60 mitraljeza, 6 pješačkih topova, 93 minobacača i bacača granata, 48 lakih, 8 srednjih i 2 teška topa, ukupno 58, uključujući i 10 topova starijih tipova. Neka od tih oruđa nalazila su se u Panovečkoj šumi kod XVI. korpusa, odakle su kvalitetno pokrivala položaje na Sv. Gabrijelu i Sv. Gori.¹⁹

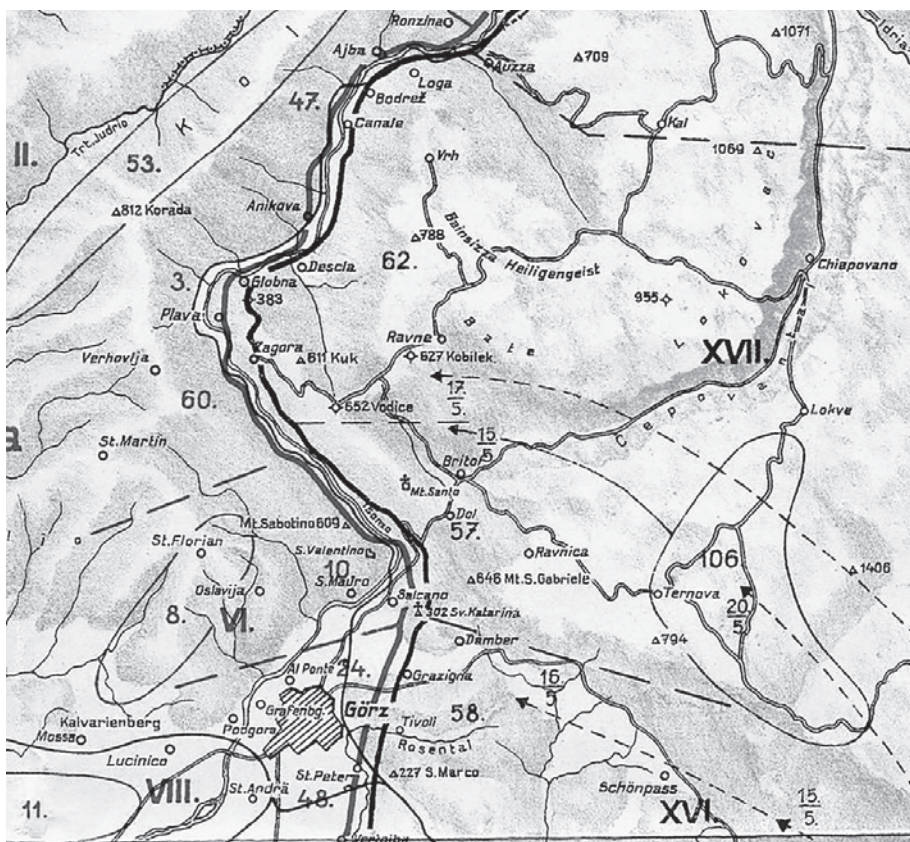
Početak borbi

Prvi dio bitke od 12. do 20. svibnja i djelovanja Goričke vojske

General Borojevića i viša austrougarska zapovjedništva mučilo je pitanje gdje će se dogoditi glavni talijanski udar. Nije bilo realno očekivati da će Talijani jednakom snagom udariti duž cijele fronte od 50 km. Prema pokretima talijanske vojske činilo se da će početni udar biti usmjeren prema visoravni Banjšica da bi se zavarale obrambene snage na južnom dijelu bojišta, a poslije će vjerojatno krenuti glavni udar kao u dotadašnjim bitkama na južnom krilu bojišta, i to na području Krasa i u dolini rijeke Vipave.

U međuvremenu su patrole uspjele zarobiti nekoliko talijanskih vojnika na području kod Sv. Gabrijela i Zagore, od kojih se doznalo da Talijani ipak planiraju velike napade kod sela Kanal i Avče na sjeveru bojišta. U noći 1./2. svibnja stražari su kod Avča čuli živahan promet vozila i posumnjali da se iskrcava mosna konstrukcija – pontoni. Nešto poslije doznali su da je cijela brigada *Udine* raspoređena nešto južnije kod Plava.

¹⁹ FABINI, „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza”, 339.

Slika 3. Raspored snaga i ešaloniranje austrougarskih pričuva prema prvoj crti obrane do 20. svibnja (izvor: ÖULK VI, Prilog 7, izvadak)

Dakle, nije bilo sumnje da se može očekivati veliki talijanski napad na tom dijelu bojišta. U skladu s tim, postrojbe su izvučene s poligona za obuku, najvažniji dijelovi druge linije su zaposjednuti, a posebno su ustrojene divizijske i korpusne pričuve. Na drugoj liniji obrane sjeverno od Vrh (k. 601) postavljena su četiri interventna bataljuna. Dio snaga radio je na tehničkom usavršavanju pozadinskih položaja, osobito na potezu Kuk (sjever) – Jelenik – Vodice, a posebno kod Kuka (jug) i kote 652 zapadno od sela Ravne.

Tijekom 7. svibnja zapovjedništvo 62. PD zatražilo je dopunske snage za sjeverni sektor, koji je bio posebno ugrožen. Zapovjedništvo armije odmah je udovoljilo zahtjevu i dodijelilo joj 11. LstPP iz armijske pričuve.²⁰

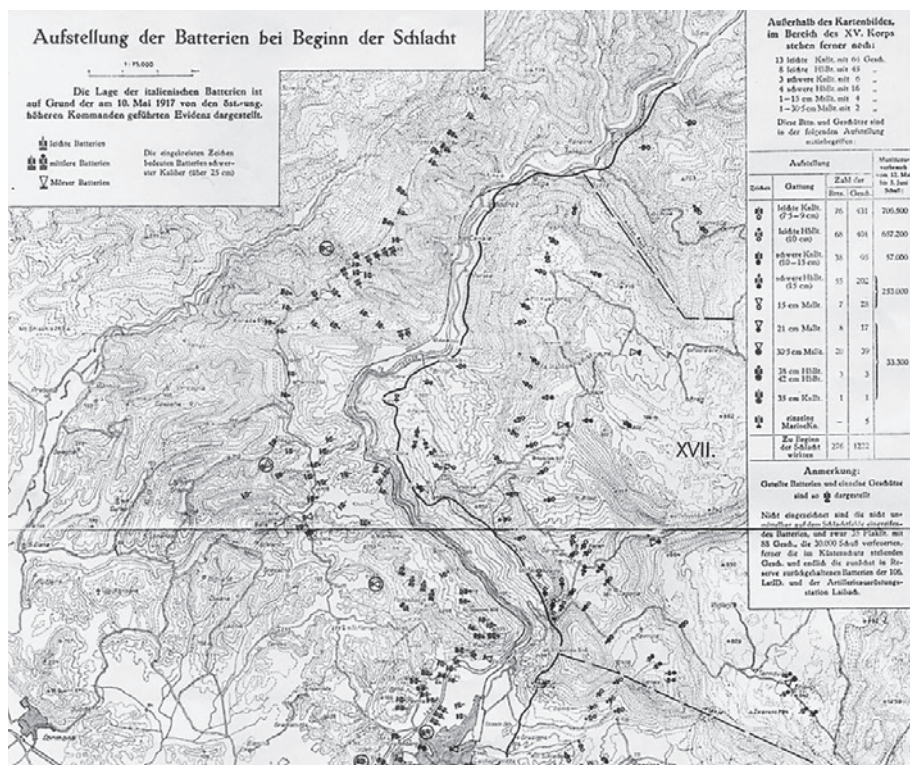
²⁰ Isto, 340, 341.

Slika 4. Obostrani razmještaj na prednjim linijama 14. svibnja i ubacivanje talijanskih snaga do 20. svibnja. Treći bataljun 22. PP je kod Zagore, a zagrebački III/25. LstPP kod Sv. Gore (izvor: ÖULK VI, Prilog 8, izvadak).

Prateći razvoj situacije, već prvoga dana bitke general Borojević je prema jačini i širini vatre talijanske artiljerije identificirao glavna mjesta napada. Zbog vrlo velika broja novorazmještenih baterija koje su 12. svibnja počele djelovati s uzvisina ispred k.u.k. XVII. korpusa nije sumnjao da one tamo

nisu postavljene samo zbog ograničenog manevra, nego radi mnogo važnijih zadaća. Borojević je još jednom zatražio od stožera Jugozapadnoga bojišta da se kao ojačanje iz armijske pričuve na to područje uputi 106. LstPD. Nakon što je dobio dopuštenje ta je divizija odmah krenula iz područja doline Vipave prema Trnovu i Britofu, odnosno u zaleđe Sv. Gabrijela, kamo će stići 14. svibnja. Ta će se pojačanja pokazati kao dobra odluka tijekom iduće bitke jer će spriječiti početni talijanski prodor, osobito kod Sv. Gore.

Slika 5. Obostrani razmještaj artiljerije i njezina struktura na početku bitke (izvor: ÖULK VI, Prilog 8, izvadak)

Nakon opsežnih priprema počeo je talijanski napad. Vrlo razorna vatra započela je 12. svibnja osobito na sjevernom krilu kod sela Avče – Loga – Bodrež i po borbenom razmještaju iza njih, težišno kod Vrha i Plava i na potezu Sv. Gabrijel – Sv. Gora. Intenzivirana je 13. svibnja, a maksimalni intenzitet dosegnula je 14. svibnja. Talijani su djelovali po svim položajima i područjima koja su sezala daleko u pozadinu, a posebno prema stožerima viših zapovjedništava i artiljerijskim položajima. Oštećenja objekata i ljudski gubici bili su veliki. Na brojnim mjestima uništena je većina obrambenih objekata; dvorac kod Kanala postao je gomila ruševina, a radne skupine koje su radile na zaštitnim objektima pokraj Avča izvijestile su također o velikim gubicima.

Da bi mogao učinkovito parirati Talijanima, Borojević tijekom 14. svibnja ustrojava armijske pričuve na širem području sela Komen (tal. Comeno) – Sežana (tal. Sesana) na kraškoj visoravni, koje su se sastojale od 3,5 divizije. Među njima će se naći i pripadnici ličke 79. pješačke pukovnije *Grof Jelačić* iz Otočca u sastavu 48. PD. Borojević je usput dobio povoljnu vijest da će uskoro s Istočnoga (ruskog) bojišta stići još dvije divizije.²¹

Borbe zagrebačkih pučkih ustaša (Landsturm) na Svetoj Gori

Nakon 2,5-dnevne orkanske artiljerijske vatre, u podne 14. svibnja počela je pješačka bitka na cijeloj sočanskoj bojišnici; netaknuto je ostalo samo područje k.u.k. XV. korpusa na sjeveru bojišta kod Tolmina. Gorička vojska prešla je u napad od rijeke Vipave do Avča na sjeveru, a lijevo krilo 3. armije na greben istočno od Fajtoga hriba prema Trstelju. Prvi duboko strukturirani talijanski napad njihove 3. PD, pojačan bersaljerima, krenuo je s mostobrana kod Plava. U isto vrijeme prednja brigada talijanske 60. PD prešla je rijeku Soču kod Zagore i napala na rovove kod ruševina toga gradića i važan bastion kod „krvave” kote 383, koja je trebala biti ishodišna točka za bočni napad prema Kuku i Vodicama. Tu je brigada *Udine* pet puta napadala i dva puta uspjela prodrijeti u austrougarske rovove, ali su ih hrabri pripadnici mađarskoga II. pješačkog bataljuna 52. PP iz Pečuha svaki put uspjeli odbaciti. Istovremeno su se Dalmatinci iz 22. PP borili kod Zagore, a o njihovim borbama više u nastavku teksta.

Slika 6. Mjesta krvavih borbi na rijeci Soči: samostan na Sv. Gori, u pozadini Sv. Gabrijel te Panovečka šuma i Sv. Marko (snimio Matjaž Prešern)

²¹ ÖULK VI, 141, 142; FABINI, „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza”, 341.

U goričkoj kotlini i na kraškom grebenu istočno od Fajtoga hriba nije bilo nikakva većega talijanskog uspjeha, a najveći je bilo izbijanje 10. PD neposredno ispod Sv. Gabrijela, Sv. Gore i Vodica i uspostava vrlo važnog mostobrana kod Loge na sjeveru. Divizijski zapovjednici u večernjim su satima izvijestili Borojevića da su odbijeni svi početni talijanski napadi na čitavom bojištu, osobito oni na području od Deskla do Loge na sjevernom odsjeku.

Zbog velike nadmoći napadačkih snaga stanje se na nekim lokacijama uskoro nepovoljno mijenja. U sumrak 14. svibnja stigao je izvještaj da su Talijani uspjeli izbiti na Sv. Goru, i to na uzvisinu gdje su se nalazili ostaci porušenoga samostana. Te je položaje branio zagrebački III/25. pučkoustaski (*Landsturm*) bataljun iz 5. PBrig / 57. PD pod zapovijedanjem satnika (kapetana) Zahradke. Proboj je izveo jedan bataljun 230. pješačke pukovnije iz brigade *Campobasso* iz talijanske 10. PD, koji je iskoristio sumrak i zaglušnu borbenu buku na prilazima sedlu Dol, nezapažen prešao preko uništene žičane prepreke i popeo se po skrovitom putu jugozapadnim padinama prema Sv. Gori. Obrambena posada – koja je prethodno doživjela jaka artiljerijska djelovanja – svladana je i većinom zarobljena u zatrpanim rovovima, ruševinama samostana i kavernama uništenim snažnom talijanskom artiljerijom.

Prošlo je nekoliko sati prije nego što su u susjednom odsjeku bojišta shvatili što se dogodilo na Sv. Gori i odmah su alarmirali viša zapovjedništva. Zapovjedništvo korpusa odmah je uzbunilo najbližu korpusnu i armijsku pričuvu – 110. LstPBrig iz 106. LstPD, ali i druge snage, osobito one iz 57. PD. Tako su ubrzo pristigle skupine iz 26. i 40. *Landsturm* bataljuna i k.u.k. 34. i 87. PP iz 5. i 18. PBrig. Oko 2 sata iza ponoći interventne su snage u oštrom protunapadu, koristeći razgranate podzemne hodnike, odbacile Talijane nanijevši im osjetne gubitke i pritom uspjevši osloboditi velik dio zarobljenika. Zapovjednik zagrebačkoga bataljuna, koji je prethodno kao zarobljenik odveden s povećom skupinom svoje postrojbe, uspio je u općem metežu s još dvojicom časnika pobjeći i vratiti se na Sv. Goru. U nastavku noći nakon teških borbi austrougarske snage uspjele su u cijelosti povratiti Sv. Goru.²²

Ta epizoda, koja je na kraju dobro završila za obrambene snage, zbila se zbog neobičnog razvoja događaja s talijanske strane. Zapovjednik brigade *Campobasso*, koja je napadala Sv. Goru, prvotno je planirao da jedna pukovnija izvede frontalni napad od Solkana, pristupajući uz skroviti put koji je on prethodno otkrio, a koji vodi iz doline rijeke Soče do samostana. Druga pukovnija – pomaknuta prema sjeveru – popela bi se zapadnom padinom prekrivenom grmljem i izbila na greben te tako iznenadila obrambene snage. Međutim, brigadirov koncept nisu odobrili njegovi nadređeni, ali mu je dopušteno uputiti na Sv. Goru samo jedan bataljun, koji je uspio izbiti na sam vrh i ući u obrambeni razmještaj zagrebačkoga bataljuna. Budući da ga nisu odgovarajuće podržale jače snage, na kraju je doživio neuspjeh.²³

²² FABINI, „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza“, 341-342; ÖULK VI, 143.

²³ ÖULK VI, 144, vezano na djelo: Gianni Baj-Macario, *Kuk-611-Vodice Montesanto 1917* (Milano, 1933), 43.

Zašto su za Talijane, ali i Borojevića, bile važne uzvisine Kuk, Vodice i kota 383? Vršni plato Vodica dug je oko 300 m, širok 30-100 m, a u sjevero-istočnom smjeru blago pada prema koti 611 Kuk-jug. Glavni austrougarski položaji na platou protezali su se uzduž središnje osi visoravni, dvadesetak metara od njezina jugozapadnoga ruba. Jugozapadni obronci nisu strmi, ali su vrletni i pružaju brojne prirodne zaklone. Izbočene obrambene crte protezale su se po izohipsi 550 i na njima je bilo vrlo malo izgrađenih kaverni i odgovarajućih zaklona. Vrlo jaki obrambeni položaji bili su oko sedla 503 i na uzvisini Košutnik (k. 592) između Vodica i Kuka.

U noći na 15. svibnja, za vrijeme žestokoga grmljavinskog nevremena koje je teško poremetilo telefonski promet, na mostobranu kod Plava talijanski II. korpus sa snagama 3. PD probio je obrambene položaje. U teškim borbama zauzeli su nekoliko potpuno uništenih rovova na padinama iznad sela Zagora i Zagomila, šireći svoj prodor prema jugu, probijajući se u teškim bliskim borbama prema visovima od kote 535 iznad Zagore, prema Kuku (k. 611) do kote 652 kod Vodica. U zoru idućega dana Talijani su nastavili s napadima. Ali snage 121. PBrig pukovnika Kouffa, koje su branile to područje, spremno su ih dočekale i u ogorčenim borbama uspjele odbaciti. No glavnina položaja kod Plava i na padini (izohipsa 300) izgubljena je te je postala važna osnovica za sljedeće talijanske napade.

Nakon toga su Talijani s velikom odlučnošću brigadama *Avellino* i *Firenza* nastavili napade na obranu na potezu kota 383 – Kuk, koje su također branile snage 121. PBrig. Brigada je u tim borbama pretrpjela velike gubitke, pa ju je brzo trebalo pojačati svježim snagama, kojih zapovjedništvo korpusa nije imalo. Sve pričuve već su prije upućene na druga krizna žarišta. Već prilično izolirani položaji te brigade kod kote 383 poput bataljuna II/52. PP²⁴ pod zapovjedništvom bojnika Thellmanna i IV/4. LstPP pod zapovjedništvom satnika Steera uspijevaju obraniti „krvavu” kotu 383 i položaje kod Globna. Do podneva su snage II/52. PP odbile tri napada brigade *Udine* i 21. pukovnije bersaljera.²⁵

Borbe dalmatinske 22. PP kod Zagore

Kako su tekle borbe dalmatinske 22. PP²⁶ iz Sinja tijekom te bitke i kako je bila razmještena na tom prostoru? Gotovo pune dvije godine II. i III. bataljun bili su razmješteni na širem prostoru sektora Kuk. Tu su se međusobno ciklično izmjenjivali na prednjoj crti obrane, osobito na koti 383.²⁷ Pred početak

²⁴ Iz Pečuha (Ugarska).

²⁵ FABINI, „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza”, 342 i 343; ÖULK VI, 144.

²⁶ Treba napomenuti da je 22. PP bila najodlikovanija postrojba austrougarske vojske za hrabrost: primila je ukupno 10.333 medalje. Izvor: BÖSCH, „Die Haltung der südslawischen Soldaten”, 261.

²⁷ O tome više u: HERMAN KAURIĆ, TOMINAC, „Hrvatske postrojbe u borbama na Soči”, 17-49.

desete bitke III. bataljun nalazio se u području Zagore, a II. bataljun bio je kao divizijska pričuva u vojnoj bazi kod sela Ravne.

Tijekom noći 13./14. svibnja nastavila se žestoka paljba pod kojom su Talijani uspjeli izgraditi novi most kod Plava. Ujutro 14. svibnja male napadačke skupine pet su puta napadale prema „krvavoj” koti 383, dva puta uspjevši prodrijeti u obrambene rovove, ali su odmah iz njih bile izbačene.²⁸ Kod Zagore je protiv III. bataljuna 22. PP napadalo šest bataljuna brigade *Avellino*. Napadi su se redali jedan za drugim, ali su u početku svi odbijeni. U tim su borbama Dalmatinci čak uspjeli zarobiti 55 Talijana. Međutim, u daljnjim borbama Dalmatinci su se našli odsječeni od vlastite pričuve i logistike jer su Talijani upotrijebili bojne otrove, koji su se zadržavali u dolini između bojišta i pričuvnih položaja kod sela Ravne. Time je spriječena međusobna komunikacija, zbog čega je počelo nedostajati streljiva i ostalih vojnih potrepština.

Ujutro 15. svibnja u 5 sati II. bataljun 22. PP iz divizijske pričuve dodijeljen je 121. PBrig, koja je u borbu postupno ubacivala pojedinačne satnije Dalmatinaca na najugroženije točke sektora Kuk – Vodice. Ubrzo je uslijedio novi talijanski napad i u bliskim borbama zauzeli su razorene položaje kod Zagore i Zagomile. Talijanska artiljerija i minobacači velikoga kalibra od 240 mm razorili su ostatke prepreka ispred austrougarskih obrambenih rovova i omogućili proboj pješništva prema jugu do važnoga grebena Kuk (k. 535) – kota 611 (Kuk jug) – Vodice (k. 652). Zakloni i kaverne zatrpani su kamenjem i nije bilo moguće očistiti izlaze, pa su preživjeli vojnici ostali u njima i poslije zarobljeni. Nakon što je artiljerija utihnula i razišli se oblaci bojnoga otrova i prašine, talijansko pješništvo s pristiglim pojačanjima trebalo je samo dovršiti ostatak posla kod Zagore i zauzeti dalmatinske položaje. Gotovo svi pripadnici II. bataljuna poginuli su, ranjeni ili zarobljeni. Time je bitka na tom dijelu bojišta završila, a Talijani su krenuli dalje.

U izvještaju o borbama zapovjedništva 121. PBrig piše da su se pripadnici 22. pješačke pukovnije odupirali doslovno do posljednjega čovjeka i na položaju kod Zagore zadobili neprolaznu slavu. I službeni austrougarski izvještaj govori o tome da su borbe na koti 652 južno od Vodica bile „bijesne i uporne i gdje je došlo do izvanredno ljutog rvanja s talijanskim snagama”.²⁹

Na početku bitke II. bataljun imao je 28 časnika i 1688 vojnika. Prvoga dana borbi, 15. svibnja, bataljun je stupio u punom borbenom sastavu, navečer istoga dana, nakon krvavih i brutalnih borbi, spao je na oko 400 pripadnika, a idućega dana navečer na oko 180! U podne 17. svibnja tek 70-ak ljudi bilo je u borbenom poretku. Navečer 18. svibnja stanje II. bataljuna pod zapovjedništvom bojnika Josefa Běluka iznosilo je 11 časnika sposobnih za službu i 527 vojnika i dočasnika. O žestini borbe govori i činjenica da su na pojedinim mjestima grebena Kuk – Vodice položaji bili izgubljeni i vraćani tri do četiri

²⁸ FABINI, „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza”, 341-342. Pojedini talijanski podaci o trajnom zauzimanju k. 383 navedenoga dana od strane brigade *Udine* su netočni: kotu su pripadnici 52. PP držali neosvojenom sve do povlačenja po zapovijedi od 18. svibnja.

²⁹ ORŠOLIĆ, *Dalmatinska pješačka pukovnija „Grof Lacy” br. 22*, 192.

puta, a na koti 611 čak osam puta. Pripadnici II. bataljuna svugdje gdje su ulazili u borbu istaknuli su se hrabrošću i nepopustljivošću do te mjere da su i lakši ranjenici sudjelovali u obrani, pa i u protunapadima.

I u III. bataljunu stanje je bilo vrlo teško: od 12. do 17. svibnja bio je potpuno uništen. Njegovo ukupno početno stanje 13. svibnja iznosilo je 31 časnik i 1562 vojnika i dočasnika. Nakon borbi 16. svibnja ostala su još samo tri časnika. Navečer 17. svibnja ukupno borbeno stanje bataljuna iznosilo je samo 58 vojnika.³⁰

Oba su bataljuna tijekom samo pet dana borbi imala tolike gubitke da su potpuno onesposobljena za daljnje borbeno djelovanje. Ukupni gubici 22. pukovnije iznosili su 45 časnika i časničkih kandidata, 2309 dočasnika i vojnika. Dakle, kod časnika su gubici iznosili 76,2%, a kod vojnika i dočasnika 71% od ukupnoga početnog stanja. I oba zapovjednika bataljuna, bojnici Hausser i Bëlik, bila su ranjena, ali unatoč tome ostali su na borbenim položajima. Bojnik Bëlik je 15. svibnja teže ranjen u nogu, ali je bez obzira na to 16. svibnja osobno dva puta poveo raspoložive pričuve u protunapad i sve do popodne 17. svibnja sa šačicom ljudi branio kotu 524 kod Vodica. Tu je ponovno ranjen u oko i, potpuno iscrpljen, u posljednjem se trenutku spasio od zarobljavanja izvukavši se kroz klanac potoka Rohot prema pukovnijskom taboru kod sela Ravne. O težini ozljeda govori činjenica da mu je poslije amputirana noga i da je potpuno izgubio ozlijeđeno oko.³¹

Zbog velikih gubitaka 22. PP nije više bila operativna kao samostalna postrojba. Zato je zapovjedništvo 5. armije 18. svibnja zapovjedilo da se ostaci 22. PP spoje u jedan bataljun s četiri pješačke i jednom strojničkom satnijom. Nakon popune bataljun je krajem svibnja imao 1213 ljudi. Međutim, te snage nisu prošle kvalitetnu obuku, pa nisu bile osposobljene za intenzivna bojna djelovanja. Na položaje 121. PBrig, koja je u proteklim borbama pretrpjela strahovite gubitke, pristigle su zamjenske snage iz 106. LstPD, a 22. PP premještena je u pozadinu na oporavak, i to u sastav 5. PBrig iz 57. PD.³²

Gubitak Kuka i „krvave” kote 383

U proteklim borbama Talijani su na grebenu od kote 383 na sjeveru pa do Sv. Gore uporabili vrlo jake snage: pješačke brigade *Avellino*, *Firenza*, *Teramo* i *Udine* te 1. brigadu bersaljera s 21. pukovnijom bersaljera. U nastavku borbi te će početne snage znatno ojačati i tu će se naći impozantne snage od sedam divizija: 3., 8., 10., 20., 24., 47. i 53. PD. Tijekom 18. svibnja početne snage ojačavaju još 6. i 12. grupa alpina, brigade *Girgenti* (53. PD) i *Teramo* (53. PD),

³⁰ Isto, 193.

³¹ Isto, 194.

³² ŐULK VI, 143; ORŠOLIĆ, *Dalmatinska pješačka pukovnija „Grof Lacy”* br. 22, 195.

a 20. svibnja i poslije pristižu brigade *Livorno*, *Elba*, *Friuli*, *Forli*, *Tortone* i 1. bersaljerska brigada.³³

Osim opisanih borbi s dalmatinskom 22. PP, napadi su se nastavili sjevernije od kote 383 i, prema jutarnjim izvještajima od 15. svibnja, tijekom protekle noći Talijani su uspjeli postaviti pontonski most i prijeći rijeku Soču kod Bodreža i Loge, koju je branila 62. PD s 409. LstPP iz 205. LstPBrig, te su započeli prodirati prema jugu, prema grebenu Kuk – Vodice. Dva bataljuna koja su prva prešla most svladala su ostatke III/409. LstPP.

No, tijekom jutra su pričuve 205. LstPBrig i dijelovi 11. LstPP uz pomoć artiljerije zaustavili talijanski prodor i uništili pontonski most, prvenstveno plutajućim minama, te time otklonili daljnju opasnost. Talijani su se ipak uspjeli utvrditi u Bodrežu, zbog čega je u borbenu zonu upućena 27. LstPP i jedan bataljun iz sastava susjednoga XV. korpusa, i tako su blokirali talijanski mostobran i onemogućili dopremu novih snaga. Ali time su utrošene sve raspoložive korpusne pričuve, zbog čega je na najugroženiji, srednji dio bojišta armijsko zapovjedništvo uputilo 110. LstPBrig generala Haasa iz 106. LstPD da bi osigurali obranu grebena, a posebno Sv. Gore. Ujedno je Borojević zapovjedio dalmatinskoj 37. streljačkoj pukovniji iz sastava XVI. korpusa da se odmah uputi na Banjšicu i dva svoja bataljuna prepusti XVII. korpusu. Naime, zapovjednik 58. PD podmaršal Erwin Zeidler tu je pukovniju u travnju povukao s prvih crta obrane kod Gorice zbog njihove slabe pouzdanosti zbog prelaska dvojice časnika i 13 vojnika na protivničku stranu. Treba napomenuti da su u borbama ta dva bataljuna 37. streljačke pukovnije između Kuka i Vodica izgubila oko 100 ljudi.³⁴

Borbe se nastavljaju i na južnom krilu na ulazu u Vipavsku dolinu (njem. Wippachtal) tijekom 14. svibnja, kad su ponovljeni snažni napadi talijanskoga VI. korpusa – četiri u nizu – na položaje 57. PD na Sv. Gabrijelu i sedlu Dol. Ti su napadi odbijeni razornom obrambenom artiljerijskom vatrom i hrabrošću vojnika slovenske 87. PP iz Celja i 9. FJB iz Graza, svi iz 18. PBrig, kojom je zapovijedao pukovnik Laxa, te interventnih snaga. U tim je borbama talijanska brigada *Milano* praktički potpuno uništena na južnim obroncima Sv. Gabrijele i Sv. Katarine (k. 307).

U zoni odgovornosti k.u.k. 58. PD iz XVI. korpusa u Panovečkoj šumi, kao i na koti 171 te oko uzvisine Sv. Marko, Rožna dolina (njem. Rosenthal), napadale su četiri talijanske brigade: *Abruzzi*, *Messina*, *Taranto* i *Lambro*. Međutim, hrabra obrana nije dozvolila proboj i u snažnoj artiljerijskoj vatri napadači su pretrpjeli velike gubitke i potpuno odbijeni. Kod Grčne (tal. Grazigna)³⁵ pojedine su se talijanske skupine uspjele probiti, ali su odbijene u bliskim borbama prsa u prsa. Žestoka bitka trajala je duboko u noć. Tu je u borbama s brigadom *Messina* dalmatinska 23. streljačka pukovnija pretrpjela

³³ ÖULK VI, Prilog 8: *Lage am 14. Mai und Einsatz der italienischen Kräfte*.

³⁴ GALIĆ, MARUŠIĆ, *Tolminsko mostišče*, 128; FABINI, „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza“, 344, 345; ÖULK VI, 145.

³⁵ Danas je ovo mjesto u urbanom sastavu grada Nove Gorice.

velike gubitke, ali je na kraju uspjela zaustaviti proboj unutar prve borbene zone. O težini borbi govori podatak da su u tim borbama Dalmatinci izgubili oko 1000 ljudi. Talijanski gubici bili su toliko veliki da su se tijekom idućega perioda suzdržali od daljnjih napada na taj neosvojivi bedem.³⁶

*Slika 7. Borbe dalmatinske 23. StrP na Sočanskom bojištu
(osobna zbirka Nikole Tominca)*

Međutim, bitka ni izdaleka nije bila završena. Vidjevši da kod Gorice ne može postići neke veće pomake, general Capello koncentrira sve raspoložive snage na srednjem dijelu fronte, usmjerene prema grebenu kota 383 – Kuk – Vodice, upravo tamo gdje je obrana u proteklim borbama već bila načeta. Da bi izbjegao nepotrebno raspršivanje snaga, Capello je zapovjedio evakuaciju nedavno uspostavljenog mostobrana kod Bodreža na sjevernom dijelu bojišta i te snage uputio prema srednjem dijelu.

Tijekom noći na 16. svibnja zapovjednik talijanskoga II. korpusa general Pietro Badoglio angažirao je još jednu brigadu iz 53. PD i dijelove 47. PD i s tim snagama tri puta napadao izolirane položaje kote 383 te jednom na potezu Kuk – Vodice (k. 652), ali opet uzalud. Tijekom dana u 10 sati počinje novi napad, kojem je prethodila snažna artiljerijska priprema iz svih raspoloživih cijevi. Napad je krenuo na snage 121. PBrig pukovnika Kouffa iz 62. PD, koja

³⁶ FABINI, „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza“, 343; ÖULK VI, 147, 148.

je branila položaje na grebenu Kuk – Vodice sve do kote 383 i Globnog. Ta je brigada u posljednjem trenutku ojačana s 31. LstPP³⁷ pod zapovjedništvom pukovnika Pernera.³⁸ Nakon krvavih i ogorčenih borbi hrabri „Landsturmovci” junački su se branili i u početku uspjeli izbaciti Talijane koji su se probili na pojedinim mjestima. U nastavku borbi 31. LstPP morala je popustiti pred mnogo nadmoćnijim protivnikom i povući se na istočni rub visoravni, a Talijani su time izbili na vršni plato Vodica i na greben Kuk – Vodice. Ispred obrambenih položaja ostalo je puno leševa stradalih vojnika obiju strana.

Podmaršal Fabini morao je nakon povlačenja 31. LstPP poduzeti hitne mjere: odlučio je s raspoloživim snagama krenuti u protuudar. Tako je tijekom popodneva 16. svibnja, nakon prethodne snažne artiljerijske pripreme, krenula u silovit protunapad novopristigla 6. LstPP³⁹ na čelu s pukovnikom Biberšem. Ta pukovnija uspijeva povratiti gotovo sve izgubljene položaje osim nekih dijelova rovova na prilazima kotama 535 i 524. Zarobljeno je oko 100 talijanskih vojnika i dva mitraljeza. U talijanskim rukama ostao je malen, ali vrlo važan dio rova pored kota 535 i 524, na sjevernom i južnom rubu grebena Kuk, što će se pokazati pogubnim u sljedećim akcijama.

U noći na 17. svibnja obrana je uspjela odbaciti napadače s položaja ispred Loge i kod Bodreža. Ondje su Talijani uspjeli učvrstiti svoj mostobran i ojačati ga dopunskim fizičkim preprekama i topovima za blisku borbu. Zbog toga je zapovjednik 62. PD general Novak pl. Arienti morao zaustaviti daljnji beznađni protunapad na tom pravcu. Zapovjednik 121. PBrig pukovnik Kouff dotad je bio u stanju svladati nadmoćne talijanske napade, ali su njegove postrojbe bile na izmaku snaga i hitno im je trebala popuna. Razumljivo je da su žestoke i iscrpljujuće borbe i veliki gubici izazvali bojazan kod Borojevića da će se Talijani probiti na tom dijelu bojišta. Zbog toga je zapovjedniku 106. LstPD povjereno zapovijedanje nad srednjim dijelom korpusnoga bojišta, gdje su operirale 110. LstPBrig i 121. PBrig, a general Novak pl. Arienti zadržao je sjeverni dio, koji su pokrivala 24. i 205. LstPBrig. General Borojević poslao je i stožer XXIV. korpusa pod zapovijedanjem generala pješaštva Lukasa da u cijelosti preuzme operativno zapovijedanje nad tim sektorom.⁴⁰ To će se dogoditi tijekom jutra 19. svibnja.

Borojević je tražio rješenja za nerazjašnjene prodore Talijana, najprije kod Sv. Gore, a zatim na potezu Bodrež – Loga. Na grebenu Kuk već je peta talijanska brigada jurišala na obrambene snage prorijeđene 121. PBrig. Kad je tijekom poslijepodneva ponovno zauzeto zaleđe Kuka, zapovjedništvo armije moralo je hitno djelovati i iz pričuve ubaciti jedan bataljun iz sastava XV. korpusa, dva bataljuna dalmatinske 37. streljačke pukovnije i 6. LstPP. Te su snage u idućim borbama odbile sve talijanske napade. Tijekom 17. svibnja

³⁷ Česi, sudetski Nijemci i Poljaci iz Těšína (Češka).

³⁸ Ta je pukovnija ubačena iz sastava 106. LstPD kao interventna armijska pričuva.

³⁹ Iz Egera (Ugarska).

⁴⁰ FABINI, „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza”, 344; GALIĆ, MARUŠIČ, *Tolminsko mostišče*, 130.

zapovjedbena je 59. PBrig iz sastava 43. StrD da se iz pričuve popne iz Vipavske doline na Trnovsku visoravan i bude u pripravnosti za moguće intervencije na ugroženim mjestima.

Brojčana nadmoć napadača i veliki gubici obrane sve su više dolazili do izražaja. Posebno je tu bila važna uloga talijanske artiljerije, osobito one raspoređene na dominantnoj uzvisini Korada, koja je imala razorno djelovanje na potpuno iscrpljene branitelje. Tijekom popodneva uslijedio je posljednji, vrlo snažan talijanski udar, koji je savladao hrabre branitelje koji su bez vode i hrane tri dana držali i branili greben Kuk i okolne položaje. Više nije bilo raspoloživih resursa i Talijani su izbili na sam vrh Kuka, koji je uz vrlo velike žrtve naposljetku došao u njihove ruke. Time je general Capello svojim lijevim krilom na Kuku postigao bar neke rezultate.⁴¹

Gubitak Kuka kao strateški važne uzvisine zabrinuo je sva austrougarska zapovjedništva. Da bi spriječili daljnje prodore, Borojević zapovijeda upornu obranu lijeve obale Soče na potezu od Deskla do Avča i zadržavanje Talijana na crti Deskle – istočna obala potoka Rohot – Vodice. Podmaršal Fabini htio je odmah povratiti izgubljene položaje snažnim protunapadom uzduž grebena počevši od Vodica. Nakon procjene snaga Borojević mu je ipak zabranio tu aktivnost.⁴² Zbog toga je došlo do sukoba između Fabinija i Borojevića, kojemu Fabini prigovara „nekontrolirane i nepotrebne verbalne izljeve temperamenta” prema podređenim zapovjednicima koji su junački branili kotu 383, Kuk i Vodice.⁴³ Dotad Borojević na najurgentnija traženja nije dao pričuvene snage, da bi nakon pada Kuka poslao i više nego što je traženo, ali uz uvjet zabrane protunapada kojim bi se povratilo Kuk. Fabini je tvrdio da su nakon pristizanja 24. i 48. pješачke divizije na to područje na raspolaganju bile snage dovoljne za odbacivanje Talijana.

Fabini je smatrao da bi prisutnost Borojevića u zoni borbi i mogućnost izravne razmjene mišljenja s korpusnim zapovjednicima možda mogle otkloniti njegove rezerve prema protunapadu. Ali Borojević je bio nedostupan u svojem zapovjedništvu u Postojni, a događaje na bojištu pratio je na karti. Poznato je da je feldmaršal Conrad von Hötzendorf⁴⁴ u svojim prognozama za 1917. upozorio AOK na mogućnost da će Talijani zbog dotadašnjih neuspjeha na južnom krilu svoje napade proširiti s Krasa i ulaza u Vipavsku dolinu na sjeverne pravce poput prostora Banjšice. Ali Borojević, usredotočen samo na Kras, i u lošim odnosima s Conradom, očito to nije htio vjerovati.

U početnoj fazi 10. bitke Borojević je na sve talijanske akcije na srednjoj Soči – prostoru sjeverno od Gorice – gledao kao na diverzije, čuvajući sve

⁴¹ ÖULK VI, 145, 146; FABINI, „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza”, 345-347; GALIĆ, MARUŠIĆ, *Tolminsko mostišče*, 128-130.

⁴² ÖULK VI, 154, 155.

⁴³ GALIĆ, „Je li se Sošku frontu moglo obraniti uz manje žrtava?“, 53. Fabini je prigovarao Borojeviću oko nepravilnoga disponiranja pričuva na bojištu, zbog čega se one nisu mogle pravovremeno uporabiti na glavnim pravcima djelovanja.

⁴⁴ Prijašnji načelnik glavnoga stožera austrougarskih snaga.

priču za eventualne borbe na Krasu, za koje je smatrao da će biti odlučujuće u rješavanju bitke, sve dok nije bilo prekasno. Da se složio s predloženim protunapadom na Kuk, on bi vjerojatno uspio i 10. bitka bila bi potpuna austrougarska defenzivna pobjeda. Budući da nije dopustio oslobađanje Kuka, Talijani su ga imali vremena utvrditi i na njemu stvoriti artiljerijsku osnovicu za osvajanje Banjšice u sljedećoj, 11. bitki.⁴⁵

Gorička je vojska tijekom 17. svibnja ostala relativno slabo aktivna bez većih djelovanja. Borbe se pojačavaju 18. svibnja na sjevernom području bojišta, gdje je talijanski general Maurizio Gonzaga sa svojom 53. PD (koja je dotad bila u pričuvi na grebenu Kolovrat) te s pridodanom 10. PD krenuo u odlučujuć napad na Sv. Goru. Istovremeno je na odsjeku Plava krenula 3. PD s pridodanim snagama na „krvavu” kotu 383 i područje istočno od Plava. U sastavu te divizije bile su brigade *Udine* i *Firenza* i 21. pukovnija bersaljera. Na odsjeku sela Zagora – Zagomila nastupala je brigada *Avellino* iz 60. PD, kojoj se poslije pridružila i grupa alpina. Nakon što je brigada *Avellino* probila tzv. cestovnu blokadu kod Zagore tijekom cijele noći vodile su se iznimno krvave borbe na prilazima grebenu. Kod Plava su izgubljeni obrambeni položaji i nastavljaju se borbe prema koti 383 i na položaju iznad Globnog. Tamo su bile obrambene snage II. bataljuna 52. PP⁴⁶ bojnika Thellmanna i IV. bataljuna 4. LstPP⁴⁷ kaptana Steera. U tim su borbama pripadnici 52. PP odbili tri napada, ali je većina položaja izgubljena. U jutarnjem izvještaju generala Fabinija od 19. svibnja stoji da su se „tijekom cijele noći vodile iznimno krvave borbe. Zarobljeno je 400 naših pripadnika i bez obzira na velike gubitke u početku smo uspjeli zadržati veći dio naših položaja. Budući da naše znatne gubitke tijekom dana nije bilo moguće nadomjestiti nikakvim pojačanjima, a neprijatelju je to bilo moguće, ubrzo je uspio prodrijeti na odsjek Paljevo i, konačno, dostići naše oslabljene snage u povlačenju koje su zarobljene. Ostaci snaga uspjeli su se popeti na greben Kuk.”⁴⁸ Tako su II. bataljun 52. PP i IV. bataljun 4. LstPP ostali potpuno izolirani na koti 383.

Prosudjujući novonastalo stanje i nemogućnost daljnje obrane kote, podmaršal Fabini donosi 18. svibnja bolnu odluku: herojski branitelji „krvave” kote 383 moraju se povući, prepuštajući tako protivniku jedno od najkrvavijih i najgorčnije branjenih bojišta u protekle dvije godine – simbol hrabrosti, požrtvornosti i izdržljivosti austrougarske vojske. Povlačenje je izvedeno nezapaženo, prema novim obrambenim položajima kod kote 363 sjeverno od Paljeva.⁴⁹

⁴⁵ GALIĆ, „Je li se Sošku frontu moglo obraniti uz manje žrtava?”, 53.

⁴⁶ Mađari iz Pečuha.

⁴⁷ Iz 121. PBrig.

⁴⁸ FABINI, „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza”, 344, 345.

⁴⁹ GALIĆ, MARUŠIĆ, *Tolminsko mostišče*, 129.

Slika 8. Kota 383 danas; mjesto krvavih borbi Borojevićevih snaga, među ostalim i Dalmatinaca. Snimljena iz Deskla (snimio Nikola Tominac).

AOK je zbog novonastaloga stanja razmatrao razne mogućnosti kako dodatno ojačati 5. armiju, koja je tijekom 24. svibnja preimenovana u Sočansku armiju. Za nastavak borbe na visoravni Banjšica trebalo je koristiti snage 48. PD sa 79. PP iz Otočca, koja je postupno prilazila u Trnovo, kao i 24. PD. Borojević je uputio i 110. LstPBrig GM Haasa iz sastava 106. LstPD kao dijela armijske pričuve sa zadaćom obrane Sv. Gore. Njoj je pridodana dalmatinska 37. streljačka pukovnija (dva bataljuna), koja je zajedno s 31. LstPP iz 106. LstPD prilazila na područje iza južnoga krila 62. PD da bi tijekom noći mogla doći do Kuka. Zapovjednik 62. PD general Novak pl. Arienti zatražio je za ojačanje još dva bataljuna. Istovremeno je zapovjedništvo XVII. korpusa hitno zatražilo da im se u cijelosti podčini 106. LstPD. Koncentracija snaga u sektoru XVII. korpusa trebala je doseći respektabilne snage od pet divizija. Zamjenske snage trebale su zamijeniti teško postradale u proteklim borbama.⁵⁰

Nakon osvajanja kote 383 general Luigi Capello nastavio je ofenzivu punom snagom, težišno prema važnim uzvisinama Vodica (kota 652) i grebenu prema Sv. Gori, koji su tako dokazali svoju stratešku posebnost. Gornji dio grebena je ravan, vegetacijski nepokriven i širok oko 1 km u smjeru zapad-istok. Držanje toga položaja bilo je vrlo važno jer je pružao potpuni pregled i nadzor dolinskoga bazena Britof-Grgar i važnoga izlaza iz Čepovanske doline, stoga

⁵⁰ FABINI, „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza“, 344-345; GALIĆ, MARUŠIČ, *Tolminsko mostišče*, 129; ÖULK VI, 158.

je morao činiti važnu točku obrane južnoga korpusnoga krila. Danju omogućuje promatračima s obje strane potpuni pregled okolnoga terena, a pod svjetlima reflektora i noću. Svaki pokret bio je izložen razornoj artiljerijskoj vatri. Samo su rubovi uzvisine pružali zaštitu od protivničke vidljivosti.⁵¹

Zbog toga je talijanski II. korpus trebao nastaviti sa zadaćama daljnjega zauzimanja grebena Vodice. Za početak je težišni cilj bila kota 652, koji se uzdiže između zaseoka Vodice i kote 503. Ta je kota dobila ime po zaseoku Vodice (nekoliko stotina metara sjevernije). Tu je zadaću trebala provesti 53. PD pod zapovjedništvom generala Maurizija Ferrantea Gonzage s vrlo respektabilnim snagama: brigadama *Girgenti* i *Teramo*, ojačanim sa šest bataljuna alpina, raspoređenih u prvom ešalonu, a 12. grupa alpina bila je u pričuvi. Istovremeno je talijanski VI. korpus s brigadom *Palermo* iz 8. PD i dijelom brigade *Campobasso* iz 10. PD trebao djelovati prema Sv. Gori da bi se što više razvukle obrambene snage.⁵²

Tijekom noći na 18. svibnja i ujutro krenuli su snažni napadi, koje je obrana u početku uspjela odbiti. Snažna talijanska artiljerijska priprema nastavljena je tijekom prijepodneva: u 10 sati Talijani su krenuli u novi napad na k. 652 – Vodice, koje su branile snage 106. LstPD pod zapovjedništvom GM Kratkog. I taj je napad odbijen. Bez obzira na pretrpljene teške gubitke Talijani su nastavili sa snažnim jurišima i oko podneva se uspijevaju probiti do vršnoga platoa, gdje su ih sačekali pučki ustanici iz 32. LstPP⁵³ uz pomoć II/34. PP⁵⁴ i protunapadom odbacili. Borbe su potrajale do kasno u noć i završile pobjedom branitelja, tako da je sedlo između Vodica i Sv. Gore ostalo u rukama obrane.⁵⁵

Tijekom tih obrambenih borbi suradnja artiljerije s pješaštvom bila je različna, talijanski gubici bili su golemi, ali su i branitelji imali velike gubitke, osobito od talijanske artiljerije smještene na dominantnim i za njih lako branjivim položajima na dominantnim kotama na Koradi i Mt. Sabotinu. Stoga je podmaršal Fabini zapovjedio da postrojbe s velikim gubicima na području Vodica zamijeni svježa 59. PBrig pukovnika Kosela iz 43. streljačke divizije, u kojoj su bile 24.⁵⁶ i 41.⁵⁷ PP. Ta se promjena dogodila baš u vrijeme kad su oko ponoći Talijani uspjeli proboj s Kuka prema području Vodica i popeti se na kotu 652. Taj je napad u 1:30 novopridošla 41. PP pod zapovijedanjem pukovnika Hartmanna u uspješnom protunapadu uspjela odbiti. Tijekom noći na 19. svibnja Fabini nastavlja sa zamjenama iscrpljenih snaga: 121. PBrig pukovnika Kouffa sa snagama 111. LstPBrig⁵⁸ pukovnika Strohubera iz 106. LstPD.

⁵¹ FABINI, „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza”, 348-349.

⁵² ÖULK VI, 156.

⁵³ Poljaci iz grada Nowy Sącz.

⁵⁴ Slovaci iz Košica.

⁵⁵ GALIĆ, MARUŠIĆ, *Tolminsko mostišče*, 129.

⁵⁶ Iz Kolomije (Galicija, današnja Ukrajina).

⁵⁷ Iz Černovaca (Bukovina, današnja Ukrajina).

⁵⁸ Sastava: 6. LstPP s tri bataljuna iz Subotice i 25. PP s tri bataljuna iz Lučenca (Losoncz; Slovačka).

Koliko je predmetna zamjena snaga bila potrebna najbolje govori podatak da su Kouffovi gubici narasli na 60% početnoga sastava i time su izgubili sve resurse za daljnje vođenje borbe.⁵⁹

I u jutarnjem napadu 19. svibnja Talijane je pri izlasku s jurišnih položaja spriječila obrambena artiljerija, tako da su u masovan pješački napad krenuli tek oko podneva, uspjevši izbiti u potpuno razrušene obrambene položaje, gdje je došlo do borbe prsa u prsa. Napadači su još jednom odbačeni. U nastavku dana bilo je vidljivo da se znatna talijanska pojačanja kreću prema koti 652 i Sv. Gori kao težištu idućih talijanskih napada. Procjene su bile da se tamo nalazilo osam talijanskih divizija, u goričkom području još osam, a na Krasu ih je bilo oko četrnaest. Popis snaga prikazan je u ranijem izlaganju.⁶⁰

Tijekom poslijepodneva 19. svibnja krenuli su novi snažni talijanski napadi kod Vodica potpomognuti djelovanjem kaverniranih topničkih položaja s Mt. Sabotina, koji su djelovali po pozadini obrane. I ovoga je puta 41. PP uspjela izdržati, a Talijani su se morali povući. Na bojišnici je zavlдало zatišje.

Kasno navečer 19. svibnja Borojevićev stožer u Postojni primio je dragocjenu informaciju: u izvješću za tisak talijanske vojske od 19. svibnja navedeno je da su se u blizini Loge i Bodreža njihove snage povukle na zapadnu obalu Soče. Zbog dobre maskiranosti i tajnosti to povlačenje (koje se zapravo dogodilo u noći 18./19. svibnja) nisu primijetili vojnici 205. LstPBrig koji su tamo bili razmješteni. Odmah potom s toga područja upućen je 41 top manjega i sedam srednjega kalibra na ostale ugrožene dijelove bojišta, osobito kod Vodica. I talijanska pontonska i mostovna oprema, prikupljena u klancu Ajba, ušla je pod austrougarsku vatru i otrgnuvši se od obale krenula niz rijeku.⁶¹

U noći 19./20. svibnja Talijani su poduzeli još jedan veći napad, ovoga puta duž cijele bojišnice od Vodica do prijevoja Dol sjeverno od Sv. Gabrijela, koji ih je stajao velikih gubitaka. Sve baterije 106. ArtBrig pristigle su na Banjšicu i tijekom jutra počele snažno djelovati po Talijanima te ih spriječile u namjeri osvajanja Sv. Gore, a tijekom noći 20. svibnja u baražnoj vatri suzbijen je talijanski napad prema Vodicama. Ubrzo je uslijedio novi napad kod Vodica, proveden bez artiljerijske pripreme, kad su još jednom hrabri Černovčani dokazali svoju nadmoć i u bliskim borbama bajunetama obranili svoje položaje. I kod Sv. Gore u poslijepodnevnom satima Talijani su prodrli u gotovo potpuno uništene rovove 5. PBrig, ali su uz pomoć obrambene artiljerije iz njih izbačeni. I svi idućí napadi su odbijeni.

Talijani su nakon toga pregrupirali snage i krenuli u novi napad na Sv. Goru. Već ujutro 21. svibnja austrougarska artiljerija na Banjšici angažirana je u punoj protupripravi, tako da je i taj napad na položaje 5. PBrig zaprečnom paljbom privremeno zaustavljen. Talijani su nevjerojatnom upornošću, prezirući smrt, ponovno krenuli i uspjeli se probiti u neposrednu blizinu

⁵⁹ FABINI, „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza“, 348.

⁶⁰ ÖULK VI, Prilog 8.

⁶¹ ÖULK VI, 157, 158.

ruševina samostana. Sektorske pričuve odbacile su ih ostrim protunapadom, a odmah su se i same našle izložene snažnoj talijanskoj paljbi i pretrpjele velike gubitke. U tom protunapadu posebno se istaknuo južnoštajerski III. bataljun iz 26. LstPP.⁶²

Nakon tih borbi nastupilo je kraće primirje, ali i pripreme za sljedeće borbe.

Rezime borbi od 12. do 20. svibnja

U borbama od 12. do 20. svibnja talijanski gubici bili su vrlo veliki. Samo na uskom bojištu oko Vodica, gdje su se borile tri brigade i dvije skupine alpina (ukupno 26 bataljuna), izgubili su 464 časnika i više od 11.000 ljudi.⁶³ Ali ni austrougarski gubici nisu bili mali: XVII. korpus imao je 1600 mrtvih, 8370 ranjenih i 2450 nestalih, a izgubili su 12 lakih topova i 6 rovovskih minobacača. Gubici na području južnoga susjeda – XVI. korpusa na području Goričkoga bojišta – bili su 860 mrtvih, 3150 ranjenih i 930 nestalih, a na području Krasa, južno od Gorice, 770 mrtvih, 4010 ranjenih i 150 nestalih. Cijela 5. armija u tom je razdoblju izgubila oko 30.000 ljudi, računajući i 6500 oboljelih, tako da je u pričuvi ostalo samo još oko 60.000 ljudi. To nije bilo dovoljno za suzbijanje glavnoga napada koji se očekivao između 23. i 28. svibnja na Krasu. AOK je stoga smatrao da što prije treba poslati nove jedinice na Soču. Tijekom 23. svibnja zatražili su od vrhovnoga međusavezničkog zapovjedništva da se onamo upute još dvije divizije s Istočnoga bojišta. Tako je 21. StrD došla u Sočansku armiju početkom, a 12. PD sredinom lipnja.⁶⁴

Nastavak borbi od 23. svibnja do 5. lipnja

Glavni napad talijanske 3. armije

S obzirom na to da su u ovom radu težišno obrađene borbe na području XVII. korpusa (srednja Soča), o događajima na južnom dijelu bojišta između rijeke Vipave i mora iznesena su samo važnija događanja. U skladu s iskustvima sa Zapadne fronte, Borojević je na Krasu imao dobro utvrđene crte obrane u nekoliko zasebnih linija, a dominantne uzvisine Grmada (k. 323) i Fajti hrib (k. 432) posebno su pretvorene u neosvojive podzemne tvrđave s oklopnim izvidnicama i moćnim artiljerijskim postavima. Ti će se naponi višestruko isplatiti u nadolazećoj bitci.

Zacrtni talijanski cilj bio je dosezanje i osvajanje dvaju najjačih, ali i posljednjih bastiona obrane na Krasu: brda Fajti hrib i uzvisine Grmada. Budući da talijanski napadi, usprkos nevjerojatnim naporima i velikim žrtvama, nisu

⁶² ÖULK VI, 159.

⁶³ ÖULK VI, 160, 161.

⁶⁴ ÖULK VI, 159, 160; GALIĆ, MARUŠIČ, *Tolminsko mostišče*, 130.

doveli do većega uspjeha, nisu se teoretski ispunili svi uvjeti za provedbu treće faze napada. Talijansko vrhovno zapovjedništvo ipak je zapovjedilo početak talijanske ofenzive na području između Sv. Gore i mora unatoč protivljenju zapovjednika glavnih grupacija generala Luigija Capella i vojvode Emanuela Filiberta od Aoste.⁶⁵

Borbeno zatišje od 20. do 22. svibnja iskorišteno je s obje strane za pregrupiranje snaga i formiranje novih pričuva, posebno kod Vodica i Sv. Gore. Tako su umjesto teško postradale 106. LstPD razmještene 59. PBrig / 43. StrD i 47. PBrig / 24. PD, koje su posjele korpusno bojište iza Vodica. Iz 48. PD na područje Vodica pristiglo je zapovjedništvo 11. BrBrig pukovnika Huge Fischera pl. Seea sa snagama triju bataljuna ličke 79. PP iz Otočca i bataljunima I/10. i IV/3. PP. Artiljerija je ojačana s 48 lakih, 22 srednja i 4 teška topa. Izviđanjem iz zraka utvrđeno je da su nestali šatori iz velikoga talijanskog logora koji se nalazio iza grebena Kolovrat, što je bio znak da se njihove snage pregrupiraju nasuprot Vodicama i Sv. Gori. Da bi pojačali desantna mjesta prijelaza na Soči, Talijani su izgradili četvrti most kod Plava i nastavili se utvrđivati na osvojenom grebenu Kuk.⁶⁶

Unatoč svim poteškoćama i nesuglasticama, zapovjednik talijanske 3. armije vojvoda od Aoste za glavni napad na Komenskoj visoravni pripremio je 246 bataljuna, a dobio je i znatan dio teške i srednje artiljerije Goričke vojske, pa je na kraju imao 1250 artiljerijskih cijevi i 584 rovovska minobacača. Još je ojačan s tri brigade koje su prije bile dodijeljene Goričkoj vojsci te s nekoliko brigada koje su stigle sredinom svibnja s Tirolskoga bojišta. Ta golema masa ljudi i opreme bila je raspoređena na operativnom području širokom samo oko 18 km.⁶⁷

Tako su 23. svibnja počele teške borbe na Soči sa silom kakva dotad nije bila viđena na bojišnici dugoj 40 km od Plava na sjeveru pa do mora. General Borojević vrlo je brzo shvatio situaciju. Već oko 8 sati izvijestio je niže zapovjednike: „Danas je, čini se, počeo drugi dio krvavoga okršaja kakav sočanska fronta do sada nije doživjela.”⁶⁸

Napad se unatoč strašnoj artiljerijskoj pripremi nije odvijao prema željama talijanskih ratnih planera. Na sjevernom dijelu visoravni na Krasu (k. 432 Fajti hrib), u području odgovornosti k.u.k. VII. korpusa (Mađari), svi su juriši u krvi zaustavljeni pred žičanim preprekama i samo je rijetko dolazilo do borbi prsa u prsa. Međutim, kod kote 323 Grmada (zona odgovornosti k.u.k. XXIII. korpusa), od sela Hudi Log (tal. Boscomalo, njem. Teufelswald) do mora, obrambeni položaji nisu imali toliku dubinu, a i teren je pružao znatnu prednost napadačima. Talijani su se 24. svibnja uspjeli probiti kod sela Jamlje (tal. Jamiano), dosegli zaravni Fornaca i Flondar, koje se nalaze na zapadnim obroncima Grmade, a na sjeveru su upali u selo Kostanjevica na Krasu.

⁶⁵ GALIĆ, MARUŠIĆ, *Tolminsko mostišče*, 127.

⁶⁶ FABINI, „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza”, 352, 353.

⁶⁷ ÖULK VI, 160-161.

⁶⁸ ÖULK VI, 161.

Dospjeli su toliko blizu nekih obrambenih artiljerijskih položaja na Grmadi da su artiljerijske baterije (bitnice) trebale biti prebačene na pričuvene položaje ne samo zbog posredne ugroženosti, nego zato što nisu mogle gađati protivnika na tako maloj udaljenosti. Važno je napomenuti su u borbama za Flondar tijekom 24. svibnja sudjelovali pripadnici III. bataljuna bh 3. PP iz Tuzle i u nastavku borbi kod Jamlja povratili vrlo važnu obrambenu liniju „1c”.⁶⁹

Tijekom 26. svibnja činilo se da će idući talijanski napad biti presudan jer više nije bilo raspoloživih obrambenih pričuva. Do 28. svibnja talijanska 3. armija stajala je pred Grmadom (kota 323) i pred Kostanjevicom istočno od Fajtoga hriba, a Gorička vojska pred grebenom Sv. Gora – Vodice. Međutim, Talijani su zbog iscrpljenosti i velikih gubitaka posustali, zadovoljavajući se utvrđivanjem dosegnutih pozicija. Proboj prema Trstu nije ostvaren, pa je talijansko vrhovno zapovjedništvo obustavilo sve daljnje operacije.⁷⁰

Zapovjednik k.u.k. XXIII. korpusa podmaršal Alfred pl. Schenk priopćio je generalu Borojeviću nužnost povratka izgubljene obrambene linije „1c”. Kao opravdanje je naveo da bi tu liniju bilo mnogo lakše braniti nego novi položaj na crti Kostanjevica – Grmada – Duino, što bi omogućilo da se artiljerija koristi punom snagom, jer u trenutnoj situaciji to nije bilo moguće. Ali Borojević je u to vrijeme još uvijek bio pod utjecajem borbi kod Sv. Gore i Vodica te je smatrao da, „iako se u potpunosti slažem s predloženom idejom, njezina provedba ne može nastupiti sve dok dovoljno artiljerije i pješništva ne bude dostupno da osigura uspjeh operacije”.⁷¹ Borojević je na kraju shvatio da Talijani više ne namjeravaju nove napadačke aktivnosti, pa se ipak odlučio za protunapad. Do 1. lipnja provedena su pregrupiranja snaga, a tijekom 4. lipnja zapovjednik 28. PD podmaršal Josef Schneider pl. Manns-Au nakon samo 40-minutne intenzivne artiljerijske pripreme krenuo je sa svojom skupinom u napad. Na početku su vraćeni izgubljeni položaji kod sela Flondar i Fornaca, a 6. lipnja i važna obrambena linija „1c”. U borbama kod sela Medeazza (slov. Medjevas) sudjelovao je bh 6. FJB.⁷²

Talijani su u tim borbama imali novih 2900 mrtvih, 8000 ranjenih i oko 10.000 zarobljenih. Velike žrtve i neuspjesi u borbama pogubno su djelovali na moral talijanskih postrojbi. Zbog toga su se predavale čitave pukovnije iz brigada *Ancona*, *Verona* i *Puglia*. General Cadorna poduzeo je drastične mjere i poručio podređenim zapovjednicima da „samo smrtna kazna može neposredno djelovati”. Kad se pobunila elitna brigada *Catanzaro*, pobunjeni su vojnici ujutro 16. srpnja 1917. postrojeni i zatim je svaki deseti strijeljan. Takav okrutan način kažnjavanja vjerojatno je još više pogoršao moral vojnika. Prema nekim proračunima, strijeljano je više od 2000 vojnika.⁷³

⁶⁹ ÖULK VI, 167.

⁷⁰ ÖULK VI, 175.

⁷¹ ÖULK VI, 177.

⁷² ÖULK VI, Prilog 9, skica „4. Juni morgen”.

⁷³ GALIĆ, MARUŠIĆ, *Tolminsko mostište*, 130; ÖULK VI, 175; RIZMAUL, „Posljednje decimiranje”, 34.

*Posljednji napad Goričke vojske na srednjoj Soči i krvave borbe ličke
79. pješačke pukovnije „Grof Jelačić” kod kote 652 – Vodice od 23. do
26. svibnja*

Operacija talijanske Goričke vojske izvedena je istovremeno s velikom ofenzivom 3. armije i bila je mnogo više od planiranog iznenadnog napada. Očito je general Capello želio ostvariti cilj koji nije uspio osigurati u dotadašnjim bitkama: zauzimanje grebena od Sv. Gore do Vodica. Talijansko vrhovno zapovjedništvo moralo je obratiti pozornost na primjedbe generala Capella u vezi s uključivanjem desnoga krila njegove vojske u treću fazu bitke jer nije bilo moguće povećati opskrbu streljivom njegovih snaga. Stoga su opozvali zapovijed od 16. svibnja koja je Capellu nalažala da sudjeluje u odlučujućem glavnom napadu. Vojvoda od Aoste ipak je računao na istovremene iznenadne udare generala Capella u Goričkom bazenu, a posebno na snažnu potporu artiljerijom njegovim snagama.⁷⁴

Ovdje treba napomenuti da su se u toj fazi bitke borbe vodile na dva sektora: istočno od Gorice i na potezu Vodice – Sv. Gora. Napad kod Gorice započeo je poslijepodne 23. svibnja nakon neviđene topničke pripreme bez presedana na cijelom sektoru od sela Grazigna⁷⁵ do sela Bilje, kad su snage talijanskoga VIII. korpusa izvele snažan napad na razmještaj k.u.k. 58. PD, posebno na uzvisine s obje strane Rožne doline. Zapovjednik divizije podmaršal Zeidler izvijestio je više zapovjedništvo da je „danas bio najteži dan od početka bitke”.⁷⁶ Talijani su nakon nekoliko uzaludnih pokušaja uspjeli probiti prvu liniju obrane samo na području južno od Rožne doline. Na kraju dana borbe su završile porazom talijanskoga korpusa, koji je nastavio djelovanja i tijekom noći 24. i 25. svibnja, kad su talijanske pukovnije poduzele svoj posljednji neuspješni juriš na kotu 171, čime je završila bitka u Goričkom bazenu, uz goleme gubitke s obje strane. U tim borbama posebno se istaknula hrvatska 96. PP iz Karlovca, koja je bila razmještena na grebenu kod Sv. Marka (Markov hrib, k. 227), zatim galicijsko-bukovinske streljačke pukovnije 20. i 22. te bečki Lst. pješački bataljun IV/39. Ondje su se Karlovčani odlikovali snažnom obranom, zbog koje su dospjeli na čelo liste pretrpljenih gubitaka na tom bojištu. Brojni pripadnici te pukovnije sahranjeni su na vojnim grobljima u Črničju i Oseku nedaleko od Ajdovščine. Dalmatinska 23. StrP iz Zadra bila je razmještena na području Panovečke šume i imala je također velike gubitke.⁷⁷

Istovremeno s borbama kod Gorice vode se krvave borbe na grebenu Sv. Gora – Vodice, a posebno za kotu 652, o čijoj je važnosti general Fabini izvijestio armijsko zapovjedništvo:

⁷⁴ ÖULK VI, 160.

⁷⁵ Nekadašnje naselje južno od kapelice Sv. Katarine (k. 302). Danas je spojeno s Novom Goricom.

⁷⁶ ÖULK VI, 172.

⁷⁷ GALIĆ, MARUŠIĆ, *Tolminsko mostišče*, 146; ÖULK VI, 172, 173.

„Posjedovanje kote 652 od posebne je važnosti za nas. Njezin bi gubitak omogućio neprijatelju da pokrene napad s boka na Sv. Goru. S kote 652 može se kontrolirati i dolina na potezu Ravne – Britof, kao i mnogi položaji artiljerije i linije opskrbe. Trajno zadržavanje kote 652 zajamčeno je samo povratom grebena Kuk. Zapovjedništvo korpusa već je objasnilo uvjete napada i raspored snaga, a neophodan je raspored barem jedne svježije brigade. Budući da ove snage trenutno nisu dostupne, moraju se stvoriti povoljni preduvjeti za daljnje zadržavanje uzvisine. Ostanak jakih vlastitih snaga na koti nije preporučljiv zbog nadmoćne koncentrične neprijateljske artiljerijske vatre s planine Mt. Sabotin. Stoga se grupiranje snaga mora urediti tako da na našim prednjim položajima na sjeverozapadnoj padini ostanu samo snažne sigurnosne postrojbe, koje u slučaju napada neprijateljskoga pješastva treba štititi naša baražna paljba.”⁷⁸

Talijani su tijekom noći uspjeli prodrijeti na položaj Paljevo kod kote 363. Oko ponoći 26. svibnja Talijani su bez topničke pripreme pokušali iznenaditi obranu na vodičkim visovima, ali nisu uspjeli. Novi dan omogućio je promjene u obrambenim snagama. Tako je 59. PBrig iz 43. StrD, koja je s 24. i 41. PP uz velike gubitke hrabro držala te položaje, zamijenjena s 48. PBrig iz 24. PD, čime je ta divizija bila u potpunosti raspoređena na tom području.

Napadi talijanskoga II. i VI. korpusa 23. svibnja imali su cilj osvojiti greben između Vodica i Sv. Gore. Nakon neuspjeha od prethodnoga dana, tijekom jutra 24. svibnja poslije višesatne artiljerijske vatre započeli su novi napadi. Talijani su napredovali u nekoliko paralelnih linija duž fronte široke 4 km i potpuno su odbijeni kod Vodica i kote 503. General Fabini zapovjedio je proširenje položaja na stražnji nagib uzvisine da bi se lakše mogle ubacivati novopristigle pričuve. Naime, trebalo je ubaciti interventne snage, u kojima je bila i 11. BrBrig iz 48. PD, odnosno borbene skupine pukovnika Huge Fischera pl. Seea, u čijem su sastavu bili 45. PP iz Sanoka (Poljska) i prvi bataljun 79. PP iz Otočca.

⁷⁸ ÖULK VI, 174.

Slika 9. Snimka sa samostana Sv. Gora prema k. 652 – Vodice na kojoj se nalazi mauzolej generala Gonzage, mjesta krvavih borbi austrougarskih i talijanskih snaga. U pozadini iza Vodica lijevo je kota 611 Kuk (snimio Nikola Tominac).

Ta je borbena skupina pod stravičnom paljbom kao klin upala u talijanski bojni raspored na Vodicama, prisiljavajući ih na povlačenje. Poslijepodne je donijelo još dva talijanska napada na Sv. Goru, koja su opet odbijena u krvavim borbama prsa u prsa. Napadi prema sedlu k. 503 – Vodice, sektoru Globno – Paljevo i navečer prema Paljevu također nisu uspjeli. O težini borbi govori podatak da je u tim bojevima smrtno stradao zapovjednik 45. PP pukovnik Klinger. Napadi su ponovljeni tijekom noći i ujutro 25. svibnja. Zbog pretrpljenih gubitaka bilo je potrebno ubaciti 77. PP⁷⁹ i dijelove 9. pješačke pukovnije,⁸⁰ sve iz 24. PD.⁸¹

U tim je borbama bilo brojnih iskaza junaštva pojedinih pripadnika austrougarskih snaga, a jedan od njih je i član 79. pješačke pukovnije „Grof Jelačić“ iz Otočca, pričuvni zastavnik Erwin Grohmann, koji je u noći 24./25. svibnja kod kote 652 uspio sa svojom 2. satnijom zaustaviti i odbiti Talijane, za što je odlikovan zlatnom medaljom za hrabrost.⁸² O težini borbi i junaštvu pojedinaca najbolje govori prijedlog za dodjelu zlatne medalje za hrabrost zastavniku Grohmannu:

⁷⁹ Iz Sambora (Poljska).

⁸⁰ Iz Stryja (današnja zapadna Ukrajina).

⁸¹ ÖULK VI, 173; FABINI, „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza“, 353; GALIĆ, MARUŠIĆ, *Tolminsko mostišče*, 123.

⁸² ÖeStA-KA-NFA, Belohnungs-Antrag-Goldene Tapferkeitsmedaille, broj: 100/3286/17.

„U noći s 24. na 25. svibnja 1917., kad smo krenuli u protunapad na kotu 652 sjeveroistočno od Vodica, pričuvni zastavnik Grohmann dobrovoljno se javio da izvidi situaciju na koti, jačinu neprijatelja i njegov raspored, te je nakon kraćega vremena poslao obavijest koja je za našu akciju, kao i za cijeli protunapad, bila od odlučujućega značenja. Cilj njegova izviđanja bila je kota 652, koju je zauzeo protivnik; prema njoj se on sa svojim vodom kretao tako oprezno i dobro prikriven da ga jedva 80 koraka udaljeni Talijani uopće nisu opazili. Stigavši na uzvisinu, primijetio je neprijateljske patrole kako se prikradaju, a iza njih je slijedila gusta streljačka linija. On im je hladnokrvno dopustio da se približe na nekoliko koraka, a onda je ispalio pušчанu salvu i ručnim ih bombama otjerao natrag. Time je našim snagama omogućio nesmetano napredovanje. No odmah zatim otvorena je najjača tal. art. i minobacačka vatra, čijoj su željeznoj tuči junaci bili 4 sata izloženi na terenu bez ikakvih zaklona. Talijani su još dva puta pokušali uzvisinu zauzeti na juriš, ali su uvijek ponovo dobro upravljanom vatrom bili odbačeni uz najteže gubitke za njih. Tada su Talijani pokušali na sljedeći način: jedna bočno postavljena strojnica trebala je svojom vatrom slabu posadu držati pritisnutu na tlo, dok su frontalno napredovale tri jake nepr. streljačke linije. No oprezni zapovjednik voda kao prvi je opazio neprijatelja, sačuvavši željezni mir pustio ga da se približi na 15 koraka, a tada je zapovjedio uništavajuću salvu ručnih bombi i zatim neprijatelje brzom paljbom prisilio na bijeg. Na taj je način zastavnik Grohmann glatko odbio sva četiri neprijateljska pokušaja da probiju naše linije.”⁸³

O silini borbi i velikim gubicima govori i iskaz pripadnika 79. PP Frane Dubravčića:

„Ulogorili smo se u šumi Kobilina glava, malo dalje od Svetog Daniela (istočno od Gorice, op. a.). Mene su dodijelili u 28. marš-bataljun u selu Zagorje. Upravo sam bio na putu na moje novo mjesto dalje u pozadini, kad su Talijani otvorili snažnu artiljerijsku vatru na cijeloj fronti. Započela je njihova deseta ofanziva na Soči. Hvala Bogu, ja sam joj izmakao.

Kasnije sam saznao da je i naša pukovnija sudjelovala. Neke satnije bile su gotovo sasvim uništene. Ostalo je od njih tek par vojnika. Druge satnije su prošle skoro bez gubitaka. Naša pukovnija je još razmjerno dobro prošla, ali je zato stradala 44. pukovnija koja nas je zamijenila na našim položajima. Oni su pretrpjeli strašne gubitke. To bi se bilo dogodilo nama da smo ostali dva dana dulje u onim položajima.”⁸⁴

Prema listama gubitaka, 79. PP imala je 39 poginulih, 333 ranjena (plus 7 časnika) i 28 nestalih, ukupno 400 pripadnika.⁸⁵

⁸³ ÖeStA-KA-NFA, Obrazloženje za dodjelu zlatne medalje za Grohmannu: Belohnungs-Antrag, Goldene Tapferkeitsmedaille, broj: 1760/1938.; STEINER, *Heldenwerk 1914-1918*, 251.

⁸⁴ DUBRAVČIĆ, *Živ sam i dobro mi je*, 109.

⁸⁵ Poginuli i nestali pripadnici ličke 79. PP u borbama 23. – 26. svibnja na koti 652: Mile Špoljarić, Perušić, Kosinj; Luka Živković, Bjelovar, Gudovac; Ivan Sanija (?) Travnik, Poculica (?); Petar Tašić (?), Bos. Gradiška; Mile Srđić, Bosanska Krupa; Mihajlo Ivančević, Otočac, Vrhovine; Mihajlo Ćimović, Nevesinje, Krivi Dol; Stjepan Nedić, Osijek, Erdut; Niko Bešlić,

Istovremeno je zapovjedništvo armije zapovjedilo 48. PD da u cijelosti siđe s Krasa u Vipavsku dolinu i bude spremna za ubacivanje ostalih snaga na visoravan, a 110. LstPBrig zbog velikih pretrpljenih gubitaka upućena je na oporavak. Zbog težine situacije zapovjednik 24. PD podmaršal Adolf Urbarz na tom dijelu bojišta preuzima zapovjedništvo bitke od generala Kratkog.⁸⁶

Talijani su se uspjeli trajno učvrstiti na koti 363 kod Paljeva, a oko ponoći 26. svibnja propao je njihov novi napad na vodičku visoravan, koji je bio poduzet bez pripreme. S obzirom na često mijenjanje posjeda vodičkih visova, bilo je neizbježno da branitelji ponekad budu uhvaćeni u vlastitu baražnu vatru. Zbog toga je general Fabini zapovjedio da se austrougarske linije obilježe žutim trakama kako bi ih artiljerija mogla lakše identificirati.⁸⁷

Tijekom 28. svibnja odbijena su još dva napada na Vodice, kao i jak napad na Sv. Goru i kotu 503. Oko ponoći 28. svibnja Talijani su se uspjeli probiti između kota 652 i 503. Zapovjedništvo korpusa organiziralo je jaku borbenu skupinu pod vodstvom generala Haasa, zapovjednika 110. LstPBrig, međutim tu je došlo do korekcije uporabe snaga jer su same postrojbe tražile da se upotrijebe samo po jedan pješački i jurišni bataljun za povrat kote 652 jer bi veći angažman bio vrlo riskantan zbog djelovanja talijanske artiljerije. Na kraju je akcija sjajno uspjela, što se vidi iz izvještaja generala Fabinija: „Jurišne postrojbe snažno su krenule na talijanske napadne snage, odbacile ih i potpuno zauzele uzvisinu, zarobile 85 ljudi i 2 mitraljeza. Neprijatelj je pretrpio vrlo velike gubitke. Neprijateljski napadi, koji su se ponovili popodne i navečer 29. svibnja, slomili su se u našem baražnom položaju, a sutradan su

Zenica, Raspotočje (?); Božo Orlović, Udbina, Podlapac; Ivo Stojak, Travnik, Orašje; Pavo Boškić, Var. Vakuf, Šehovci; Marko Fumić, Brinje; Jure Iljadica, Šibenik; Mijo Lihtez, Novi Marof; Stjepan Pavković, Brod, Stupnik; Stevan Vrzić, Otočac, Brlog; Ivan Katić-Cindrić, Slunj, Cetingrad; Bude Plečaš, Gračac, Bruvno; Rade Koruga, Korenica; Ivan Kudelić, Koprivnica, Sokolovac; Tomo Ahel, Crikvenica, Drvenik; Anto Jukić, Žepče, Brankovići (BiH); Mato Kerkez, Krupa, Banjani; Marijan Šljivar, Sanski Most; Milovan Latas, Slunj, Rakovica; Nedo Samonković (?), Sarajevo, Hadžići; Obrad Vrtikapa, Ljubinje; Ivica (?); Anton Močilac, Slunj, Cetingrad; Ivan Kožul, Mostar, Uzorići; Josip Bešenić, Novi Marof; Antun Klobučar, Kosinj, Perušić; Nikola Divčić, Sarajevo, Trebević (BiH); Gabro Pajnić, Križevci, Raven; Martin Lacković, Novi Marof; Josip Ljubić, Perušić; Stevo Prčajić, Garešnica; Ilija Korica, Gospić, Medak; Jovan Kapović, Rogatica, Pećine (BiH); Petar Vranješ, Korenica, Bunić; Ivan Štimac, Kosinj, Perušić; Ivan Majkopet (?), Zagreb, Brdovec; Poldi (?) Rogić, Senj, Juraj; Josip Novak, Grubišno Polje, Ivanovo Selo; Osman Begić, Srebrenica, Pobude (?); Niko Piljić, Varcar Vakuf; Ivan Dujmović, Korenica, Zavalje; Luka Puklavac, Ludbreg, Martijanec; Tomo Bublić, Daruvar, Dežanovac; Ibro Mutavdžić, Foča (BiH); Vid Koščak, Novi Marof; Danijel Klobučar, Perušić, Kosinj; Ilija Simić, Kotor Varoš, Bregovi (BiH); Stanoje Tendžerić (?), Bos. Gradiška (BiH); Martin Marjančević, Požega, Pleternica; Marko Vukelić, Brinje; Dragoje Čučak, Donji Lapac; Ištvan Gal, Ugarska; Marko Dorić, D. Miholjac, Šljivoševići; Mato Šarić, Šibenik; Nikola Katavić, Imotski, Proložac; Lazo Perić, Sanski Most (BiH); Franjo Barčanac, Lukač, Virovitica; Stevan Prolc (?), Jajce, Sorici (?); Ivan Hećimović, Perušić; Vaso Nišković, Gračanica; Ilija Rajčić, Brinje; Vjekoslav Vuković, Brinje, Jezerane. Poginuli su sahranjeni na današnjem groblju Grgar-Britof istočno od Sv. Gore. Izvor: ÖeStA-KA-NFA, IR 79, NVL Nr. 39, e. nr. 1631.

⁸⁶ ÖULK VI, 173.

⁸⁷ FABINI, „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza“, 353, 354.

naše zaštitne desetine vješto izbjegle masovni talijanski napad i povukle se u pozadinu. Uništeni su svi napadni odredi koji su tamo djelovali. Posebno su bili veliki talijanski gubici u ovoj akciji: gusto popunjene neprijateljske rovove na zapadnom rubu platoa naša je artiljerija uspjela 'poklopiti'.⁸⁸

Vrlo neobična situacija razvila se uslijed žestokih sukoba na koti 652. U izvještaju generala Fabinija stoji: „... neprijatelj je bio na zapadnom rubu uzvisine, a obrana na istočnom rubu. Nakon učinkovite razorne vatre tijekom napredovanja, obrambene su patrole lako uspjele odatle otjerati neprijatelja. Potom je uslijedio neprijateljski baraž ispred našega patrolnog položaja, nakon čega je ubrzo uslijedio i snažan pješački napad. Naše bi se patrole brzo povukle u pozadinu, a neprijateljski napad, koji je bio u tijeku, zasula bi naša žestoka baražna vatra bez posljedica za naše snage.”⁸⁹

Napokon su 30. svibnja Talijani shvatili da je beskorisno nastavljati borbene aktivnosti. Od 31. svibnja nadalje nije bilo većih djelovanja na tom području. Time je završena 10. sočanska bitka u zoni odgovornosti k.u.k. XVII. korpusa. Na kraju bitke Fabini je razmišljao da se krene u protunapad na prije izgubljeni Kuk, ali je utvrdio da su postojeće teško narušene snage nedostatne za to. Borojević je 10. lipnja konstatirao da trenutna opća situacija to ne dopušta.

Mora se odati vojničko priznanje hrabrosti i upornosti talijanskih snaga. Na temelju analize bitke ispostavilo se da su Talijani uporno napadali posebno prema položaju Sv. Gora i Vodice, gdje je izvedeno čak 18 uzastopnih napada. Uz goleme gubitke uspjeli su osvojiti samo početne položaje kod sela Zagora i Plave (k. 383) i dio grebena Kuk. Priprema njihovih napada podrazumijevala je enorman utrošak artiljerijskoga streljiva, a pješački napadi izvođeni su nemilosrdno i ponavljani uvijek iznova, često u kratkim razmacima, unatoč velikim gubicima. U tome se posebno istaknuo zapovjednik talijanske 53. PD general Gonzaga, „Markiz od Vodica”⁹⁰, koji je zapravo zadavao najviše poteškoća obrani. Svježije postrojbe uvijek su mu bile pri ruci da bi mogle zamijeniti iscrpljene i desetkovane prednje snage.

Uz iznimnu hrabrost i požrtvovanje branjena su područja većinom ostala u austrougarskim rukama. O hrabrosti najbolje govori podatak da je čak šest pripadnika primilo odličje Reda Marije Terezije, najviše vojno priznanje za izniman doprinos u borbama. To su bojnik Josef Baumann pl. Koryto, pukovnik Josef Janečka, GM Georg Scharizer pl. Reny, FML Josef Schneider pl. Manns-Au, satnik Gustav Sommewend i satnik Stanislaus Wieronski.⁹¹

Gubici su s obje strane bili vrlo veliki. Od preko 280.000 vojnika koji su krenuli u borbu, talijanska vojska imala je ukupne gubitke od 159.000 pripadnika, i to oko 36.000 poginulih, 96.000 ranjenih te 27.000 zarobljenih. Samo na Vodicama izgubljeno je 464 časnika i 11.000 vojnika.

⁸⁸ *Isto*, 355.

⁸⁹ *Isto*; ÖULK VI, 174.

⁹⁰ Na Vodicama je izgrađen mauzolej i grobnica njemu u čast, koja i danas tamo postoji.

⁹¹ BARDOLFF, *Der Militär-Maria Theresien-Orden*, 70, 155, 283, 287, 303, 351.

Branitelji su također teško iskrvarili: od 165.000 vojnika imali su 7300 mrtvih, 45.000 ranjenih i 24.000 nestalih ili zarobljenih. Samo u borbama za Banjšku planotu ukupni gubici iznosili su 1950 mrtvih, 14.730 ranjenih, 7570 nestalih i zarobljenih i 4014 bolesnih.⁹² Izgubljeno je 507 artiljerijskih cijevi i 224 mitraljeza. U toj bitki austrougarske snage ispucale su oko 38.000 t streljiva, što je gotovo 2.000.000 granata, dok je s talijanske strane ispućano najmanje dva puta toliko.⁹³

Zaključak

Trotjedna 10. bitka na Soči višestruko je nadmašila dotadašnjih devet u svim dimenzijama. Talijani su se nadali da će tim napadom iznuditi povoljnu odluku o ratu bez obzira na cijenu. Međutim, hrabra i uporna obrana austrougarskih snaga uspjela ih je u tome spriječiti. Bitka je vođena u vrlo složenim međunarodnim odnosima: Rusija se činila nemoćnom održati sklopljene sporazume, proljetna ofenziva zapadnih sila mogla se smatrati neuspjehom, a Italija je krenula u realizaciju novoga napada na rijeci Soči, koji na kraju nije uspio.

U ovom radu sačinjena je relativno detaljna analiza bitke iz koje se vide detalji svih operacija i utrošene snage, s osvrtom na postrojbe s današnjega područja Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Slovenije koje su u nas dosad uglavnom bile nepoznate.

Izvori

DUBRAVČIĆ, Frane. *Živ sam i dobro mi je! Uspomene iz Prvog svjetskog rata 1914.-1918.* Otočac: Katedra Čakavskog sabora pokrajine Gacke, 2002.

ÖeStA-KA-NFA: Austrija, Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Beč, Neue Feld Akten.

Literatura

BARDOLFF, Carl, ur. *Der Militär-Maria Theresien-Orden – die Auszeichnungen im Weltkrieg 1914-1918.* Beč: Verlag „Militärwissenschaftliche Mitteilungen“, 1943.

BÖSCH, Reinhard Eugen. „Die Haltung der südslawischen Soldaten des österreichungarischen Heeres im ersten Weltkrieg. Eine Dokumentation, dargestellt nach den Gefechtsberichten der Infanterie“. Neobjavljena doktorska disertacija, Sveučilište u Beču, 1982.

⁹² ÖULK VI, 181; FABINI, „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza“, 356, 357; TOMAC, *Prvi svjetski rat 1914-1918*, 477.

⁹³ ÖULK VI, 181; GALIĆ, MARUŠIĆ, *Tolminsko mostišče*, 131-132; HERMAN KAURIĆ, TOMINAC, „Hrvatske postrojbe u borbama na Soči“, 39, 40.

FABINI, Ludwig. „Die Kämpfe um die Hochfläche von Bainsizza in der 10. Isonzoschlacht vom 12. bis 30. Mai 1917.” *Militärwissenschaftliche Mitteilungen* 64 (Beč, 1933), br. 5: 335-357.

GALIĆ, Lovro. „Je li se Sošku frontu moglo obraniti uz manje žrtava? Različita mišljenja o Borojevićevim strateškim opcijama na Jugozapadnoj fronti 1915.-1918.” U: *Feldmaršal Svetozar Borojević od Bojne (1856. – 1920.)*, ur. Marino Manin. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2011, 43-70.

GALIĆ, Lovro; MARUŠIĆ, Branko. *Tolminsko mostišče*, sv. 1. Tolmin: Tolminski muzej, 2005.

HERMAN KAURIĆ, Vijoleta; TOMINAC, Nikola. „Hrvatske postrojbe u borbama na Soči (Jugozapadno bojište)”. *Fontes* 21 (2015): 17-49.

ORŠOLIĆ, Tado. *Dalmatinska pješачka pukovnija „Grof Lacy” br. 22 u Prvom svjetskom ratu*. Zagreb; Zadar: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za povijesne znanosti u Zadru, 2019.

Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914-1918. Das Kriegsjahr 1917, sv. VI. Wien: Verlag Militärwissenschaften Mitteilungen, 1936.

RIZMAUL, Leon. „Posljednje decimiranje”. *Hrvatski vojnik* 301-302 (2010): 34.

STEINER, Jörg C. *Heldenwerk 1914-1918: Die Träger der Goldenen Tapferkeitsmedaille und der Goldenen Tapferkeitsmedaille für Offiziere im Ersten Weltkrieg*. Beč: Institute für Auszeichnungswesen und Uniformkunde, 2010.

TOMAC, Petar. *Prvi svetski rat 1914-1918*. Beograd: Vojnoizdavački zavod, 1973.

SUMMARY

Croatian Units in the Tenth Battle of the Isonzo in 1917

Although more than one hundred years have passed since the Battles of the Isonzo at the Southwestern front, these events, due to their considerable complexity, remain a very interesting topic for scholarly and military research.

The Tenth Battle of the Isonzo unfolded over a much larger area than the previous nine, which were primarily focused on the southern part of the battle area. Most of the fighting was for control of the strategically important Banjšice Plateau.

The Italian High Command deployed around 280,000 front-line soldiers with around 5,100 artillery pieces and 8,200 machine guns. The Austro-Hungarian forces, deployed in the 5th Army under the command of General Svetozar Borojević, had around 160,000 soldiers, 336 artillery batteries, 714 mortars and 1,765 machine guns at their disposal.

The Italians hoped that this attack would put them in a favourable war position, no matter the cost. However, the brave and persistent defence of the Austro-Hungarian forces succeeded in frustrating this ambition. The battle was fought in very complex international relations: revolutionary events were unfolding in Russia and the Spring Offensive of the western forces at the Western Front failed. In spite of all this, Italy launched a new attack at the Isonzo River, which eventually failed.

The fighting was extremely brutal: the losses on both sides were tremendous. The overall losses of the Italian forces amounted to 159,000 soldiers; 36,000 dead, 96,000 injured and 27,000 were taken prisoners, whereas the Imperial and Royal 5th Army had 7,300 dead, 45,000 injured and 24,000 missing and captured.

The participation of Croatian units in these two operations was significant, however, their activities – particularly the significant losses – have not been significantly explored. This paper addresses the most significant activities of the Croatian units, particularly the Imperial and Royal 22nd Dalmatian, 79th Lika and 96th Karlovac Infantry Regiment as well as the Dalmatian Rifle Regiments (Schützenregiment): the 23rd and 37th.

Keywords: Croatia; military history; World War I; Southwestern Front; Tenth Battle of the Isonzo; Imperial and Royal Fifth Army; General Ludvig von Fabini